

MARCZIUS TIZENÖTÖDIKE

A magyar szabadság és demokrácia történeti és kulturális folyóirata

Alapítva 2010. október 11-én

2025/3-4 szám

Tartalom

Villám

- [Megtudtunk egyet, ami felől eddig talán kétségben voltunk](#)

Emlékezet

- [Bakó Endre: Jókai Mór mai szemmel](#)
- [Jókai Mór: Petőfi és ellenségei](#)
- [Nándi Mihály: A Soros–Zelenszkij hálózat](#)
- [Nándi Mihály: A magyarok megcsinálják](#)
- [Dull Ernő: Két út Magyarországon](#)
- [Dull Ernő: Ügyészségi vizsgálat a miniszterelnök ellen](#)
- [Ballai László: Werbőczy, a nádor](#)

Délibáb

- [Paládi Zsolt: Aktuális-e Jókai?](#)
- [Barna Róbert: ÁlomJókai](#)
- [Jahoda Sándor: Szöktetés a világból](#)
- [Jahoda Sándor: Három dialógus](#)
- [Jókai Mór: Tököli-emlékünnepe Újvidéken \(Augusztus 29-én\)](#)
- [Bakó Endre: Csáth Géza „szoboszlói konfliktusa”](#)
- [Köves István: A régi prés alatt](#)
- [Ádám Tamás: Villásreggeli fecskékkel](#)
- [Ballai László: Hacsek és Sajó](#)
- [Ady Endre: A fekete húsvét](#)
- [Ady Endre: Az akarat cselédjei](#)
- [Stancsics Erzsébet: Gyász](#)
- [Jókai Mór: életem legszomorúbb napja I.](#)

Húrok

- [Jókai Mór: Liszt hangversenye](#)

Villám

Megtudtunk egyet, ami felől eddig talán kétségben voltunk

„Megtudtunk egyet, ami felől eddig talán kétségben voltunk. Két szerb pártot lehet felismerni: egyik az, mely magát a magyar alkotmány alatt, a megyei autonómia mellett mindig boldognak érzi, mely áldozni a hazáért serény, mely a mienk volt, s lesz; mely bízik bennünk, és szeret – és egy másik, mely nem egyenjogúságot, de felüljogosítást kíván. Mi csalárd játékot az utóbbiakkal nem űzhetünk; mi nem tehetjük azt, amit tesznek talán mások, hogy a horvátot a szerb, a szerbet viszont a horvát, román és német fölötti szupremáciával kecsegtessük, hogy egy és ugyanazon földdarab birtokával Horvátországot és a Vojvodinát ígérjük kiegészíteni, hogy egy és ugyanazon széken ülésel a zágrábi érseket és a patriarkát biztassuk, csak hogy ideig-óráig céljainkat elősegítsék. Mi jogot, igazságot kínálunk mindenkinek, s bárha később is, de mindenki meg fog hozzánk térni.

Annyi kétségtelen, hogy a testvérnemzetek nagy része, különösen köznépe és birtokos értelmisége az, amit hazafipártnak szoktunk nevezni: ez a mienk. E derék, e nemes pártot nekünk, történjék bármi a közeljövőben, végezzenek mások a testvérnemzetek nevében szomorúságunkra másként, elhagynunk vagy föláldoznunk sohasem lesz szabad.”

Jókai Mór

Emlékezet

Bakó Endre: Jókai Mór mai szemmel

Lépten-nyomon olvassuk, hogy Jókai Mór manapság nem tartozik a legkedveltebb regényírók közé, az iskolások például hosszú évek óta idegenkednek tőle. Alap kifogásuk az, hogy nyelve régies és rengeteg idegen szót használ. Valljuk be, ez a kifogás nem teljesen alaptalan. A tantervkészítők méltányolták is: jelenleg minden iskolatípust beleértve a 7. osztályban kötelező olvasmány a *Koszív u ember fiai*, ajánlott *A nagyenyedi két fuzfa* (vagy fordítva), a 10. évfolyamon *Az aranyember*. Az iskolai évek alatt egyetlen Jókai-novellát kell kötelezően

elolvasni. (*A huszti beteglátogatók*) Jókai 1904-ben halt meg, amikor már a *Nyugat* nagy írói is bontogatták szárnyukat.

Ezúttal négy szempontból közelítünk hozzá, amiből kettő magánérdekűnek látszik, de nem az: Petőfi barátsága és Laborfalvi Rózával kötött házassága hatással volt személyiségére és művészi karakterére egyaránt.

Barátsága Petőfivel

A század két zseniális magyar írójának barátsága 1841-ben kezdődött Pápán, a főiskolán, amikor megjelennek Jókai első versei, elbeszélései is. 1842-ben barátságuk Kecskeméten folytatódik, Jókai megírta *A zsidó fiú* c. drámáját, (az éppen ott színészkedő Petőfi másolta le) amit az akadémia dicséretben részesített. Jókai rövid ideig Komáromban joggyakornok, majd Pesten terem, és novellái, illetve *Hétköznapiak* c. regénye végképp az irodalom világába tereli. Petőfi legjobb fegyvertársa a Tízek Társaságában.

„Hadd szorítsam jobbod ifju bajnok,
Én, ki ilyen rokonszellemű
Pályatárs után már rég sohajtok.
Fölléptél. Ez engem megújít,
Hogy a sorompók közt ketten állunk.
Most barátom, küzdjünk, hadd legyen
Győzedelmünk vagy vitézi halálunk.”

(Egy fiatal íróhoz, 1945 szeptember)

A költemény a barátok között némi neheztelést váltott ki: Jókai áll hozzá legközelebb? Úgy tűnik, igen, amit még 1845 őszén *Jókay Mórhoz* c. verse is megerősít. Jókai 1847-ben átveszi Frankenburgtól az *Életképek* szerkesztését és novemberben az ifjú házas Petőfivel közös szálláson laknak 1848 júniusáig.

Jókai a márciusi forradalmi megmozdulásoknak aktív részvevője, immár Petőfivel közösen szerkesztik az *Életképek*et, együtt vannak az *Egyenlőségi Társulat*ban is, de nem sokáig. 1848 augusztusában Petőfi kemény hangú költeményben megtámadja Vörösmarty Mihályt, mert a nemzetgyűlésben augusztus 21-én a hadügyben a többséggel szavazott, vagyis Kossuth kompromisszumos javaslata mellett: tehát a már meglévő csapatok esetében elfogadta a német nyelvű regulát, az újonnan felállítandó hadsereg esetében viszont ragaszkodott a magyar nyelvhez. Petőfi megküldte a verset Vörösmarty-nak, többekkel elolvastatta, mindenki le akarta beszélni a közlésről, de ő hajthatatlan maradt. „Nem én tépem le homlokodról, / Magad tépted le a babért.” – hangzik a költemény refrénje. Vörösmarty válaszát azzal fejezte be: „bírónak te

még kicsin vagy.” Petőfi azzal replikázott, hogy valóban, mert még nincs pocakja.

Jókai felháborodottan közölte, hogy a vers közlése „akaratom és határozott tiltakozáson ellenére történt.” Petőfi ellennyilatkozatot adott ki, majd szeptember 10-én megvált a laptól. A közvélemény tudni vélte, hogy ez az affér volt végső szakításuk oka. A háttérben azonban ennél nyomósabb ok húzódott: Jókai házassága, amit Petőfi az özvegy édesanya, Jókayné bevonásával igyekezett megghiúsítani. Egyes irodalomtörténészek szerint Petőfitől való elszakadása károsan hatott békülékeny politikai magatartására. E vélemény mögött az egyoldalú radikális forradalmi személet húzódik.

Házasságai

Sok író feleségének a nevét sem ismerik az olvasók. Jókai Mór azonban két olyan házasságot kötött, amely pletykára adott okot, sőt – különösen az utóbbi – felkavarta a közvéleményt. Írónk 1848 március 15-én épphogy betöltötte 23 évét, amikor megismerkedett a 31 éves Laborfalvi Rózával (alias Benke Judit) a Nemzeti Színház ingyenes előadásán: a színpadra fölsiető írónak a szép színésznő a szíve fölé tűzte a kebléről levett kokárdát, „aztán szeme közé nézett mélán, édesen, rejtelmesen.” Jókai ettől a pillanattól számította a szerelem kezdetét, bár Mikszáth szerint valószínűleg Szigligetiéknél találkoztak először. Jókai nagy ígéret, a 8 évvel idősebb Róza pedig most volt szépsége és színészi karrierje delelőjén. Sok rossz hír terjedt róla, hogy a fizetése nem elég asszonyi igényeinek fedezésére, a deficitet mágnások pótolják, s az is közzismert, hogy nő embertől van „törvénytelen” gyermeke.

Mit hallott, mit nem ezekből a híresztelésekből Jókai, nem tudjuk, de annyi bizonyos, hogy a liazon titokban folytatódott, s nyáron Róza döntő cselekvésre sarkallta. Egy svábhegyi vendéglőben ebédet adtak néhány barátinak, s azon Jókai bejelentette, hogy összeházasodnak. Erre a kijelentésre Petőfi lecsapta a kést, villát, s elrohant, „de még bekiáltott a küszöbről: Nem engedem, hogy a veszedbe rohanj.” Megpróbálta barátját szándékáról lebeszélni, de amikor az hibavalónak bizonyult, levelet írt Válynénak, Jókai nővérének, s mint készülődő tragédiát adta elő a tervet. A család – élén a beteg, öreg Jókainéval – akcióba lépett, Petőfi segítségével Jókait még Róza lányához is elvitték a nevelőintézetbe, ami Jókait látszólag jobb belátásra bírta, de mindhiába. A páros megszökött Budáról és egybekelt. Ezt a Jókai család hatalmas csapásként élte meg, de aztán a boldogtalan özvegy megbocsátott fiának, elfogadta Rózát, aki kétszer mentette meg férje életét, s haláláig szigorú, de méltó feleségnek bizonyult.

Jókai második házasságával valósággal megbotránkozottatta a közvéleményt! 1899-ben, 74 éves korában feleségül vette Grósz Bella 20 éves színésznőt, akivel Sziciliába utazott nászútra. Az antiszemita tüntetések véget vetettek Nagy Bella színészi pályafutásának. A házasságról rengeteg pletyka keringett, többek között az, hogy az öreg Jókait felesége és anyósa valósággal terrorizálja. Nem tudjuk, mi igaz ebből, mi nem, annyi bizonyos, hogy ez az öregkori botlás sokat ártott népszerűségének! Nem tartjuk szerencsésnek ezt a lépését, de Adyval értünk egyet: „Jókai a legnagyobb s legkülönb magyar. (...) Az ő! A sors választott örege. Asszonya pedig a legszentebb. Imádjuk őket s aki hisz az imádságban – imádkozik értük. – A mi legnagyobbunkkal, legkülönbünkkel folytassa a sors az ő csodáit. Jókai Mór és Jókai Mórné pedig érezzék itt Nagyváradon lelki csókjait a nagy szeretetnek, mely lehetne ezerszer nagyobb is. Őirántuk az is

kevés volna.” (Jókai és Jókainé, Nagyvárad, 1902. október 14.)

Politikai álláspontja

Az irodalomtörténészek erre a kérdésre nem tudnak egyértelmű választ adni Jókai a forradalom lelkes híve, a márciusi események egyik főszereplője, Kossuth eszmei követője, elkísérte toborzó útján is. 1849 elejéig írott cikkei szilárd, mérsékelt köztársaságpártinak mutatják, de nem szeretné, ha a nép szenvedélye elszabadulna, a jakobinus módszerekbe torkollana. Feleségével együtt követi a kormányt Debrecenbe, ahol lapot szerkeszt. Az *Esti Lapok* pedig a békepárti eszmét, a királlyal való megegyezést képviseli. Ezt Jókai a *Közlöny*-ben fogalmazza meg legtisztábban: „Mi még most is azt mondjuk: mi nem akarjuk a királyt trónjától megfosztani, hanem azt akarjuk, hogy teljesítse kötelességét. (...) Mi a megtámadott alkotmányos jogainkat védni fogtunk fegyvert, s mihelyt azok biztosítva leendnek, megszűnünk áldozni a nemzet vérével.” (1849. február) Féja Géza szerint ehhez az állásponthoz Debrecenben szerzett rossz tapasztalatai juttatták: a belső ellentétek, a kormány erőfitogtatása, vészhelyzetben pepecselése. De az olmtüzi manifesztum (1848. március) megingatta békülékeny ábrándjait. A trónfosztást tehát üdvözölte, bizonyára fellelkesítették a tavaszi hadjárat sikerei is. Barta János ezért Jókai politikai magatartását ingadozónak minősíti.

Követi a kormányt Pestre, majd együtt menekül vele Szegedre, Aradra, s végül bujdosni kényszerül. Felesége találékonyságának köszönheti, hogy 1849 karácsonyán elhagyhatja tardonai rejtékhelyét, s már 1850-ben dinamikus írói munkásságot folytat. Előbb a közvetlen élményeket dolgozza fel (*Forradalmi és csataképek, Egy bujdosó naplója*), de a cenzúra eltántorítja e témáktól. A következő években nagy regények születnek: *Egy magyar nábob*, 1853-54; *Kárpáthy Zoltán* 1854; *Szegény gazdagok*, 1858. stb. Ezekben az években a nemzet porig sújtva és megalázva szenvedte Haynau rémuralmát, a Bach-rendszert, miközben Jókai írói hírneve és anyagi háttere egyre gyarapodik. Utazik, újságot alapít, 1861-ben visszatér a politika mezejére, országgyűlési képviselő lesz Siklós képviselőjében, mint a határozati pát tagja. 1862-ben megjelenik *Az új földesúr* c. regénye, ami visszatetszést szül. A regény hőse ugyanis Ankerschmidt lovag, nyugalmazott osztrák tábornok, aki a magyar föld és a magyar erények hatására magyarrá válik. Jókait ezért sokan egyenesen árulónak tartották (különösen 1945 után). Mások a nemzeti, nemesi passzív ellenállás dicsőítését olvasták ki a regényből, s a kiegyezés előkészítését. A mű legfőbb értéke a kétbalkezes Bach-rendszer kigúnyolása volt.

Amikor barátja, kártyapartnere, Tisza Kálmán „szögre akasztotta a Bihari pontokat”, követte vezérét, kormánypárti képviselő egészen 1896-ig. 1884-ben közeli ismeretségbe kerül Rudolf trónörökösrel, elvállalja az általa kezdeményezett *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képből* monográfiásorozat magyar részének szerkesztését, majd valósággal megrendíti Rudolf rejtélyes halála. Mondanunk sem kell, sokan ezt a kapcsolatot is rovására írták. Pedig Jókai sohasem tagadta meg a magyar szabadságharc hősi emlékét, benne a maga szerepét, erre nemcsak regényei szolgálnak bizonyítékként, hanem újságcikkei, emlékezései is. de idejében felhagyott a Kossuth-várás nacionalizmusba fulladt messianizmusával. 1894. április 1-én azonban beszédet

mondott Kossuth temetésén: „Azon magasztos nagy eszméknek, melyek kortársaimmal együtt engem is örök híveikké avattak fel, ő volt a vezére” – mondotta többek között.

Bár regényvilága romantikus szemlélete vitathatatlan, Jókai reálisan, hogy ne mondjuk: praktikusan gondolkodott. Érzékelte ugyan a dualizmus korának ellentmondásait, de látta liberalizmusának előnyeit is: megkezdődött a feudalizmus lebontása, a polgárosodás, az ország modernizációja, Budapest a szeme láttára fejlődött világvárossá. Ennek ellenére – Barta János szerint – liberális köznemesi szemléletét sohasem haladta meg.

Művészete

1894 januárjában, ötvenéves írói munkásságának jutalmául százezer forint nemzeti ajándékot kapott és műveit százkötetes díszkiadásban kezdték megjelenteni. Ezt hallatlan termékenységre utal. Azóta sem született írónk, aki száz kötetel dicsekedhet. Ezt az alkotói permanenciát nem kis mértékben az olvasók érdeklődése táplálta. Pedig a kritika nem volt lojális hozzá, különösen Gyulai Pál bírálta, sokszor igazságtalanul is. Úgy látta, hogy Jókai szakmányba dolgozik „így hovatovább »irodalmi industrialista« lesz”; hogy bár elevebb és magyarosabb elbeszélő minden eddigi elbeszélőknél, tulajdonképpen gyöngé regényszerző, a zárt kompozíciókhoz érzéke nincs: a cselekmény szövésében legkevesebb súlyt helyez a lélektani fejlődésre. Bár elismeri, hogy Jókai ritkán unalmas, természetes modorú író még a legbizarrabb dolgokban is – könnyedségének fonákjára rá is mutat: műveiben a mellékes és a részlet rendszerint jobb, mint az egész. Jókai művészetével soha nem tudott megbékülni, róla még a századvégen, egyetemi szemináriumokon is csak rosszat mond, Kemény Zsigmondot – bizonyos szempontból joggal – Jókai fölé helyezte. Jókai, nagy világirodalmi kortársaitól (Dosztojevszkij, Tolsztoj, Flaubert, Zola, G. Keller stb.) eltérően nem törekedett kora realista ábrázolására, hanem a „való égi mása” romantikus kifejezésére. Említett nagyváradi látogatása alkalmával a köszöntő beszéd úgy jellemezte, hogy az az irodalom feladatát abban látja, hogy felemelje az ember lelkét, és ne a vigasztalan meztelen igazságot tárja fel. Válaszában Jókai kifejezte egyetértését, megvédte idealizmusát, romantikus szemléletét, elhatárolta magát az úgynevezett veristáktól, tagadta, „hogy, ami szép, ami lélekemelő, az ne volna igaz, tagadja, hogy ne volna női erény, férfibecsület.” Ennek a szemléletnek a mese az adekvát irodalmi formája.

Jókai valóban mesemondó volt, hajlamát a népköltészetből merítette, a Jó és Rossz harcát már-már mitikusan ábrázolta, az igazság mérhetetlen hitével. Mindez nem jelenti azt, hogy regényvilágának ne lennének realista vonásai, de tagadhatatlan, hogy nem tudott (akart?) átfogó társadalomszemléletet építeni. Sohasem tagadta meg a szabadságharcot (*A kosztvu ember fia*) Nagy érdeme, hogy elevenné tette magyar múltat, ezzel is erősítve a magyar identitást, olvasó néppé avatva a magyarságot (*Erdély aranykora, Török világ Magyarországon, Fehér rózs, Janicsáriok végnapjai* stb.) Állandó témája a reformkor, (*Egy magyar nábob, Kárpáthy Zoltán, És mégis mozog a föld*) Legjobb regényei közé tartozik *Az aranyember, Rab Ráby, Sárga rózs*. Műveiben mesék, életképek, anekdoták, csendéletek, ízes leírások, tájképek váltakoznak. Főhősei eszményített alakok, akiket egy eszmei megszállottság éltet. Ebben a minőségükben – különösen a fiatalok számára – egykor képesek voltak példaképpé válni.

Jókai Mór: Petőfi és ellenségei

Harminc esztendő után! amikor már az egyik por, a másik csillag: lehet róluk így együtt beszélni.

Az alatt a rövid meteorfutás alatt, amit az ő életpályája rajzolt az égen, de sok ellensége volt! Ha nem támadt magától, keresett magának.

Igazán olyan volt, mint a gyémánt, amely mindent megsért, s magát csak gyémántporral engedí köszörültetni. Még a jó barátoknak is csak poralakban volt szabad megjelenni előtte, hogy csiszolni engedje magát általa.

Mikor Budapestre felkerültem, az első, akivel Petőfi megismertetett, Pákh Albert volt; még akkor nem tudtam róla sokat. Pákh aztán közelebbről mutatta be magát: „én vagyok az a veszett kutya, akit Petőfi megénekelt.” Hozzá volt intézve az a vers: „Isten veled, te elpártolt barát! Veszett ebként, ki szívem megmarád...”

Valamikor az életrajz-író meg lesz akadva, hogy micsoda katasztrófát keressen e kifakadás háta mögött? Apróság volt az, valami olvasni elvitt könyvön zördültek össze – levél útján. S Petőfi, amilyen könnyen lobbant szeretetre, olyan könnyen a haragra is, az utóbbit csak a férfiakra értve. Már ekkor ismét jó barátok voltak Pákhkal.

De korábban is tudta már, hogy mi az az ellenség? Színész korában nagy harcai voltak a rendezővel, akit Almásynak hívtak: onnan tudom, hogy Almásynak hívták, mert az egész társaságnál csak az egy színházszabó fogta Petőfinek pártját, annak panaszkolta el nehéz tusáit a zsarnoka ellen, s a derék szabó igazat adott neki: „ha mégis gróf Almásy volna!” Az a harca volt vele ugyanis, hogy ő mindig drámában szeretett volna játszani, a rendező pedig a népszínműveket kegyelte, (akkor támadt a Szökött katona, Két pisztoly) s azt akarta, hogy Petőfi is énekeljen, természetesen a kórusban. Az pedig rettenetes volt, mikor Petőfi énekelt. Aki ő tőle hallotta azt, hogy „Három alma meg egy fél”, annak nem kellett többet abból az almából egy gerezd sem. Semmi érzéke nem volt a dalhoz, az operát úgy gyűlölte, hogy soha egy dalmű előadásán nem volt, s később is csak olyankor fogott a dalláshoz, amikor azt akarta, hogy szobatársa menjen el már hazulról. Márpedig Almásy úr nézete szerint a színésznek énekelni is kell, annál fogva Petőfit minden délelőtt odaállították a karba, s hogy jobban a fülébe menjen a nóta, Almásy (egyúttal a karmester is) odaállt melléje a hegedűvel, úgy mortifikálta órahosszant a betanítással. „Dejszen fűrészelhet az úr az én fülembe azzal a nyirettyűvel! – mondá Petőfi: azért én mégsem tanulom azt meg!” Emiatti gyűlölete kiterjedt Németire is; aki népszínmű-énekes volt s a közönségnek jobban tetszett, mint ő. „Azt az embert én egyszer megölöm!” mondá nekem több ízben, úgy hogy én azt hittem Németiről, hogy az maga Claude Frollo; – pedig a legjámborabb ember volt a világon.

De még korábban is kellett Petőfinek ellenségeinek lenni. Még az iskolából hozott el

egynehányat magának. Amint az első költeményei megjelentek, természetesen rögtön ott volt a sarkukban a kritika. Egy lapban kegyetlenül lerántották Petőfit álnév alatt, megtagadtak tőle minden talentumot s a verseit mind leócsárolták. Erre ő visszavágott egy éles ellenbírálóban, melynek végsorai így szóltak: „Fogadjátok hazám **legszebb erényu** ifjai hódolatom **tömjénét.**” A ritkított betűkből e két név jött elő „Szeberényi” – „Dömjén”. Hajdan iskolatársai voltak, riválisok a képzőtársaságban, azokra gyanakodott. Pedig valószínű, hogy mind a kettő ártatlan volt benne: az igazi cikkíró sohase jött elő magát felfedezni. Az idei országgyűlési vitákból emlékezhetnek, akik figyelemmel kísérték, arra a piros arcú evangélikus pap képviselőre, aki élces beszédével oly derült hangulatba hozta a házat: erről hitte azt Petőfi, hogy ő nyitotta meg ellenségei hosszú sorát. Tudniillik a kritikuskét. Mert hosszú sor lett abból.

Császár Ferenc, Hazucha, Zerffi, – kritikusi hipochondria, pedáns esztétikuskodás s a féltalentum irigykedése összefogott, hogy megsemmisítse azt a lángészt, akit nem kötöttek az ócska formák, aki nem tanult senkitől s azt írta, amit érzett. Aztán volt akkor egy szépirodalmi lap, a Honderű, szerkesztője Horváth Lázár, akinek az a törekvése volt, hogy a magyar irodalmat az arisztokratikus körök szalonjaiba bevezesse, amiket Petőfi gyűlölt; ő meg a pusztát, a kunyhót, a csárdát népesíté meg költészete eleven szellemeivel; aztán az, amit ő dalolt, szívből jött, földre talált; míg amazoknak a zengeménye csinált dolog volt, sehol sem éledt meg. Természetes volt a kettőjük közötti összeütközés. De Petőfi már ekkor nem volt egyedül, táborra volt és orgánuma: hadjárat volt az, az egyik fél megsemmisítésével végződő. – S mintha az önként jövő ellenség nem volna még elég neki: egy pár vidékről feljött celebritást, akik barátilag közelítettek hozzá, kíméletlenül leélcelt, azok között volt Szemere Miklós is, az aztán revansul írt egy perszifláló verset Petőfiről a Honderűben, amelynek ez volt a refrénje:

Az ebrudon kidobott Marci

Zöld szerkesztője én vagyok!

Tudniillik, hogy volt Petőfinek egy népszínműve „Zöld Marci”, amit ő maga jónak látott az előadás előtt visszavonni. No azért nem haragudott meg Szemere Miklóstra, tetszett neki is az ellenpoéma, s nevetett rajta, ha azontúl úgy híttuk, hogy „Marci Zöld”.

Hanem annál keservesebben rájárt a rúd Horváth Lazira.

„Pedig aranyával fizetted egykor költeményimet.” Ez a refrénje annak a versnek, amiben Petőfi ezt az ellenségét megörökíté.

A harc utoljára egész a puskaporig ment.

Horváth Lazi azt írta, hogy a „Honderű” Széchenyi István tetszését is megnyerte, aki ezt a calembourt csinálta rá „Hunterri” (vadászparipa). – „Az bizony, Honte des rues” (utcák szégyene), viszonzá rá a Pesti Divatlap, Petőfi orgánuma. Amire aztán Horváth Lazi egészen kijött az úri kontenanszából, s minthogy a magyar szótár nem ad elég goromba kifejezéseket, németül írta, hogy az egész Pesti Divatlap valamennyi munkatársával együtt „ein Lumpengesindel von Gemeinheiten”. Ebből aztán párbaj lett, lövöldöztek, egészségesek maradtak; az ügy befejeződött, hanem egymás között még sokáig az volt a titulussunk, hogy „Lumpengesindel von Gemeinheiten”, ami Petőfinek olyan nagyon tetszett, mint némely embernek a „belső titkos aranykulcsos tanácsos”.

Végre egy neutrális téren felszólaló, de mindig inkognitó maradt derék kritikus vetett véget a Petőfi elleni hadjáratnak, közé gázolva az egész ellenséges hadnak. A hosszú cikkben számtalanszor előfordult ez a kifejezés: „Császár és hasonmái”. Petőfi akkor éppen otthon volt az apjánál s felolvasta előtte a neki teljes elégtételt szolgáltatató cikket. Végig hallgatta a jó öreg korcsmáros, (ki már akkor büszke volt a kitagadott fiára) s azt mondta rá: „úgy kell, az angyalát annak a hasonmászó Császárnak!”

Így tette ellenségévé Petőfi Kuthy Lajost is, kinek szintén sok jutott abból az eredetiségből és zsenialitásból, ami Petőfinél kincs maradt, csakhogy ő azt mind aprópénzre váltotta fel. Nála az írói zseni csak eszköz volt, cél a gyors emelkedés. Ő volt az irodalom divatarszlánja: elegáns szállást tartott s hölgyek körüli hódításaival szeretett dicsekedni. Egy télen „jour fix”-eket adott, az írotársakat maga körül gyűjtve, s ott igen élvezetes estéket töltöttünk kedélyes médísance között. Egyszer azt kérdezte Kuthy Petőfitől: „Ugyan te Sándor, szerettél-e már életedben úgy nőt, hogy pénzedbe ne került volna?” amire Petőfi rögtön visszavágott neki ezzel az ellenkérdéssel: „ugyan te Lajos, szerettél-e már életedben úgy nőt, hogy annak ne került volna pénzébe?” – Néhány nap múlva staatsvizitet tettünk Kuthynál, Petőfivel. Alig léptünk be hozzá, le sem ültetett, azt mondta: „rosszkor jöttetek, barátim, éppen egy szép hölgynek adtam légyottot, arra várok, jöjjetek máskor!” – No csak ez kellett Petőfinek, hogy őt valaki elutasítsa, mikor látogatóba megy hozzá! A legközelebbi jour fixen a teázás közben kiki elmondta, hogy mi új munkán dolgozik? „Én most egy regényhez kezdtem, mondá Petőfi, aminek a címe ‚a magyar Rinaldo Rinaldini’, téged tettelek meg a címszerep hőséne!” – Ez Kuthynak szólt. – Arra ez büszke önérzettel kelt fel az asztaltól s vállára veregetve Petőfinek, azt mondá: „édes öcsém, nőj te még egy kicsit, ha engem ennek vagy amannak meg akarsz tenni!” – S több jour fixen nem voltunk nála. – Hozzá is fogott Petőfi a „magyar Rinaldo” megírásához, hanem aztán nevezetesebb dolgok jöttek közbe, amik töredékben hagyták a megkezdett szatirát. Csak 1848 tavaszán találkozott ismét Kuthyval; akkor ezt a pozsonyi országgyűlésből küldték le hozzá azzal a titkos megbízással, hogy kémlelje ki Petőfit, mit forral a most megindult mozgalomban (márciusi napok voltak). Az a hír járt Pozsonyban, hogy Petőfi egy nagy pórlázadást akar megindítani, s az urak ellen egy II. Dózsa Györgyöt készül eljátszani. Kuthy szokásos szeleburdiságával össze-vissza kérdezősködve, mintha csak szórakozottságból tenné, elkezdett Petőfi íróasztalán az iratok közt háynini-vetni, mire Petőfi egész nyugodt szarkazmussal ezt mondá neki: „tudod kedves barátom, jöjj hozzám máskor, most a feleségemre várok, akinek légyottot adtam.” Kuthy elérte s nem jött vissza többé, hanem Petőfi ki lett kiáltva bolondnak.

A magasabb politikai körök mindig annak tartották, s még akkor egy olyan kaliberű szellemet elég volt agyon-ignorálni, hogy meg legyen bénítva, skartba téve.

Magyarok istene! Ha ma volna egy Petőfi, ötven helyen választanák meg képviselőnek, akkor pedig megbukott a saját szülőföldjén, Szabadszálláson; megbukott oly borzasztóan, hogy menekülnie kellett a városból, mellékutakon, nehogy agyonverje az ellenjelöltje mellett lelkesedett nép, őt, a nép apostolát! Ugyanakkor egy hajdóböszörményi poéta kegyetlen verssel tromfolta vissza a „betyár Petőfit”, akinek költeményeit a piac közepén égette meg a nép. A nép? Petőfi verseit?

Még csak arra sem érdemesítették, hogy az országgyűlés padjai végében valahol helyet adjanak neki. Mindenki ellensége volt. Még az édes jó publikum is. Az Életképeknek még márciusban ezeröttszáz előfizetője volt, s márciuson túl, mikor Petőfi is szerkesztőtársul lett

megnevezve, mikor azokat a leggyönyörűbb költeményeket írta, amikor maga körül még Aranyt, Gyulait, Szász Károlyt, Lévyt egyesíté munkatársul, leszállt a lap négyszáz előfizetőre: a kiadó felmondott. S Petőfi költészete akkor kulminált!

E mély elkeseredésében elpanaszolta a szabadszállási bukása esetét lapjainkban, elmondva a visszaéléseket a választás előtt és alatt. Erre az akkor legelőkelőbb lapban az ellenjelölt, ha jól emlékszem a nevére, Nagy Károly részéről egy válasz lett közzétéve, amiben az Petőfit „gazember”-nek nevezi.

Hiszi ezt valaki? Egy Petőfi neve után a „gaz” epiteton! Ugye, hogy mese ez?

Petőfi azonnal Pálffy Albertet és engem küldött, mint segédek a megsértőhöz, lovagias elégtételt követelni. A kihívásra a nagyérdemű hazafi azt felelte, hogy ő bizony pisztolyra senki fiával se verekedik, „hanem álljon élém az a Petőfi egy szál kardra, s tudom, hogy úgy ketté hasítom, hogy fele erre, fele arra esik!”

Ketté hasítani egy Petőfit!

Most meg aztán porszemenkint raknók össze, csak tudnók, hogy merre fújta széjjel a szél?

Mi aztán kiadtuk a bizonyítványt, hogy a képviselő úr nem akar lovagias elégtételt adni, s Petőfinek el kellett tenni az emlékei közé a keserű megbántást.

Elment aztán külobb ellenséget keresni, a csatamezőre. De amíg azt az utolsó ellenséget megtalálta, azt a doni kozákot, akinek a vasa a legdrágább vér után szomjúhozott, még sok ellenséget kellett megismernie – a maga nemzetéből. Egy idegen, a lengyel Bem, tudta csupán megbecsülni e vékony testben az isteni lángészt. Őt kísérte Petőfi minden csatájában, mint honvédtiszt. Erdély dicsteljes visszafoglalása után kinevezte Bem Petőfit őrnagynak. Hiszen bizony „katonának” nem valami derék darab hús volt Petőfi, talán nem is tudott volna egy zászlóaljat en échelon debouchiroztatni, de ha őrnagy lehetett volna, lovat kapott volna, nem menekült volna gyalog a segesvári ütközetből. Mondtam már, hogy bolondnak tartották. A kormány egyik tagja azt mondá nekem felőle, hogy minden örültnek az a legelső szimptomája, hogy a ruhát nem tűri magán: Petőfi már elkezdette nem tűrni a „nyakravalót”. S azért, mert nem akarta felkötni a nyakravalót, a hadügyminiszter nem erősítette meg a kinevezését. Ekkor aztán letette a tiszti rangját.

Mikor aztán a végső erőfeszítés napjai következtek el a nemzetre, amikor csak egy csodalelkesülés hozhatott még diadalt, akkor írt Petőfi egy lelkesítő riadót, s azt beküldte a kormánynak, hogy nyomassa ki egy millió példányban, ossza ki a nép és a hadsereg között, neki pedig adjon minden példányért „fél krajcárt”.

A kormány nem nyomatta ki a költeményt millió példányban, s nem adott érte a költőnek fél krajcárt darabonkint. Pedig már akkor tízezer forinttal többet nyomatni a bankóprésnek akár ide, akár oda. S ha azt megkapta volna Petőfi, vehetett volna magának szekeret, lovat, nem kellett volna gyalog menekülnie a segesvári csatából, utolsó ellensége, a doni kozák elől.

Most aztán az egész nemzet jó barátja már: csak az kellett, hogy meghaljon. S jól járt. Most egy darabban kapja azt a nagy követ, amin emléksobrának lába fog nyugodni; ha élt volna e harminc éven át, azt a nagy követ mind apró darabokban kapta volna a fejéhez verve.

*

Még egy ellenséget kell megemlítenem: az én vagyok.

Én magam.

Akihez ezt írta:

Miért szeretsz te engemet,

Kit annyian gyűlölnék?

S én, aki annyit gyűlölök,

Téged miért szeretlek?

S mi mint mélyen meghasonlott haragosok váltunk el egymástól.

Nehéz eset volt.

A magyar kormány újoncot és pénzt kért az országtól, cím szerint az osztrák hadsereg kiegészítésére, de valóban egy nemzeti hadsereg felállítására. A szín, melybe a javaslat burkolva volt, gyűlöletesnek tűnt fel. Hogy azt Kossuth Lajos ajánlotta, az nem enyhíté Petőfi ellenszenvét iránta. Ő Kossuthot nem szerette. Érezte, hogy az neki vetélytársa a magyar nép előtt, s az lesz a nagyvilág előtt. Tudta, hogy amit ő eszmékben, azt Kossuth tettekben alkotja meg: a magyar nép felszabadítását, s féltékeny volt a nagy sikerre. És talán sejtette, hogy amit ők ketten csinálnak, az megmarad és egyik a másikat el nem felel. A politikai világ minden matadorját vetélytársainak tartá s ezt nem titkolta.

Az országgyűlés óriási többséggel fogadta el a jól megértett törvényjavaslatot, e többség közt volt Vörösmarty is.

Erre írta Petőfi azt a költeményét Vörösmartyhoz, melynek refrénje ez:

Nem én tépem le homlokodról,

Magad tépted le a babért.

E költemény fölött hasonlottunk meg.

Emődy Dániel közös barátunk szobájában volt az utolsó összejövetelünk.

Én nem szóltam neki a kérdés politikai oldaláról, csak arra kértem, hogy tekintse a személyt, aki ellen írt.

„Vörösmarty neked is, nekem is, második atyánk volt. Ő vezetett be az irodalomba; ő pártfogolt, ő szeretett bennünket, ő figyelmeztetett hibáinkra. S aki négy szemközt mondja meg hibáinkat, az nem kritikusunk, az barátunk, az apánk. Nem szabad őt megtámadnunk!”

Ezt mondtam neki.

Ő erre azt felelte:

– És ha igazi apám volna sem kímélném ezért, amit tett.

Én mondtam neki, hogy mint szerkesztőtárs, kiadhatja a lapunkban e verset, de én ki fogom nyilatkoztatni, hogy az helyeslésem nélkül történt.

És mégis kiadta.

Mert amilyen zsarnoka tudott lenni az érzelmeinek, olyan rabszolgája volt az elveinek. Tudta magát kényszeríteni szerelemre, fájdalomra ott, ahol nem volt oka rá, haragra, gyűlöletre ott, ahol kevés oka volt: de arra, hogy az ő egyenes útját a nemzetiség és szabadság felé akárminő kerülő kedvéért meggörbítse, nem bírta őt rá se a hatalmasok haragja, se a közönség elhidegülése, se a kiadó felmondása, se a jó barát esdeklése.

A vers megjelent, s a rá következő két rövid nyilatkozatban úgy el tudtuk egymástól szakítani magunkat, hogy többé egymásnak a nevét sem mondtuk ki.

Csak egy nehéz év után jöttünk össze. (Csak nyolc hónap volt, de beillik egy évnek.) A Buda bevétele örömnepére tartott lakománál találkoztunk ismét.

Sok minden áldomást mondtak ott. Én csak a magaméra emlékezem.

– Éljenek azok, akik ezután fognak meghalni a hazáért, – éljenek örökké!

Ekkor odafordult hozzám s azt mondá:

– Köszönöm, hogy én értem is ittál!

S összekoccintá velem a poharát.

Ez a pohárkoccintás volt az utolsó búcsúhang közöttünk.

S elváltunk anélkül, hogy egymást megöleltük volna. Nagyobb volt a dölyf mind a kettőnkben, mint hogy valamelyikünk megvallotta volna, hogy fáj a harag.

S csakugyan jól mondta: az a pohárköszöntő ő neki is szólt.

Ha én azt akkor tudtam volna!

*

Nem zárhatom be e lapokat anélkül, hogy egy ide vonatkozó jegyzetemet ne közöljem.

E napokban Szegedről együtt utaztam Budapestig Katona főmérnök úrral, ki a régmúltban maga is belletrista volt. (Munkácsy Rajzolatjai mellett főmunkatárs.) Komoly, derék szavahihető ember. Tőle hallottam ezt a tradíciót.

Petőfi esztétikus ellenségei között említém fentebb Hazuchát, aki valami államhivatalt viselt; különben becsületes, tiszta jellemű ember volt.

Ezzel jó barátságban élt Katona, s a forradalom után 1849 telén nála időzött Budán.

Egy decemberi este szokatlanul felizgatottan tért szállására Hazucha, s amint Katona észrevette egész lény felháborult voltát, elmondá neki, mi történt vele.

– Amint a fedett folyosón jövék hazafelé, egy szögletből elém lép egy ember s megszólít: ismerem-e? Ráismertem: Petőfi volt. Azt mondta: „ön nekem ellenségem volt valaha, de azért

becsületes hazafi: én menekülni akarok, külföldre, segítse elő menekülésemet, mint hivatalnok.”

– S mit tett ön? hová tette őt? kérdezé Katona.

– Azt nem mondom meg. Mindenki tudja, hogy ellensége voltam, ha elfognák, azt hinné a világ, én árultam el.

Komoly dolog volt-e ez? Mi benne a való? Nem vagyok képes rá megfelelni.

De sem Katona főmérnök személyisége nem arra való, hogy vele tréfát űzzön valaki, sem Hazucháé nem olyan, hogy nagyon szerette volna a tréfát, sem a tárgy maga, hogy azt tréfának használja fel valaki.

Nemsokára Hazucha meghalt, magával temetve el titkát, s mi ismét ott vagyunk a Petőfi-végzettel a fekete éjszakában, amelyből csak nevének csillaga világít elő: porát szétfújta a szél...

Nándi Mihály: A Soros–Zelenszkij hálózat

Volodimir Zelenszkij ukrán elnök horgászoknak álcázott biztonsági őrei kíséretében lemegy a Dnyeperpartra. Újabb személyek rohamkocsival érkeznek, de csak a jeget törik fel, hogy az elnök, előfűtött horgászszerkezére zuttyanva belógathassa előmelegített pecabotját a dermesztően hideg vízbe.

„Az egész Soros-hálózatot fel kell számolni, szankciókat kell életbe léptetni azokkal szemben, akik külföldről fogadnak el pénzt a magyar politika befolyásolására – harsogja ugyanekkor Orbán Viktor. – Ki kell őket söpörni, ennek véget kell vetni. Az egész Soros-hálózatot fel kell számolni, ezt most kell megtenni, amikor az amerikai elnök megindult. Az Amerikából érkező összes pénzt nyilvánosságra kell hozni, és szankciókat kell életbe léptetni azokkal szemben, akik azt fogadják. Most végre egy olyan időablak nyílik ki, amikor a szuverenitást legnagyobb értéknek elfogadó kormány van Amerikában és Magyarországon is.”

Tudniillik most csinálják azt Amerikában, amit Orbán Viktor már tizenöt éve épít, úgy is fogalmazhatna, hogy amire már tizenöt éve tanítja Amerikát, de kár szerénykedni, az egész világot, most van az a pillanat, amikor ezekkel a nemzetközi hálózatokkal le kell számolni, ki kell őket söpörni, mert meg akarják buktatni a kormányt. Vagyis az építés leszámolást, kisöprést, lehetlenné tevést jelent, jól tudja ezt Orbán Viktor legjobb tanítványa, Donald Trump is, aki pedig olyan eredménnyel építkezett Amerikában, hogy a nemzetközi összeesküvés aknamunkája dacára demokratikusan őt választották meg az amerikai elnöknek. Nagy tanítómestere Alcsútdobozról pontosan tudja, hogy a győzelem pillanatában legfontosabb az éberség, nehogy a haza erős bástyájából rés legyen. Azt is tudja, hogy „ez (mármint a söprögetés, leszámolás stb.) nem lesz kis munka, nagy vita várható, sivítozás, sipákolás lesz”.

A feladat megbízását elvállaló új munkásosztálynak olyan kérlelhetetlen ellenségekkel kell szembenéznük, mint a nem kormányzati alapon működő magyarországi civil szervezetekkel, amelyek négy forrásból – a Soros alapítványoktól, az amerikai kormányzattól, Brüsszeltől és Volodimir Zelenszkijtől kapnak pénzt azzal a céllal, hogy a baloldali témákat erőltessék, ezzel erősítsék az ellenzéki pártokat és, kimondani is szörnyű, de nem lehet elégszer kimondani: megbuktassák a kormányt, mit kormányt, a nemzeti kormányt, a nemzetet! Nem, nem és nem lehet a nemzetet megbuktatni, a nemzet munkásőreinek, pártszolgálatosainak önkénteseinek ezt a munkát el kell végeznie, a magyar szuverenitást meg kell védeni!

És valóban, miközben már toborozzák, kiképzik, rajcsapatokba osztják ideológiai és kézifegyverekkel látják el a rohamosztásokat, odaát Orbán Viktor tanítványa úgy döntött, nyilvánosságra hozza, az amerikai kormányzati szervek kiknek és mennyi pénzt juttattak az elmúlt években, hogy a liberális, globális, trockista, diverzáns, cionista elit ne uszíthassa arra az amerikai kormányzatot és költségvetést, mint láncos kutyát, hogy az ő segélynek beállított pénzügyi és ideológiai – közösségromboló, migrációt támogató, családeellenes, genderőrületeket finanszírozó, szodomita, kommunista és internacionalista – céljait finanszírozza az egész világon, amelyet persze az Európai Unió váll-lapos bürokratái is örömmel felkarolnak, miközben Magyarországra még egy negyedik pénz is beesett, mégpedig Ukrajnából.

Tudniillik a Direkt36 tényfeltáró központ az interneten közzé tette egyéves munkával készített dokumentumfilmjét Orbán Viktor családjának mesés gyorsaságú meggazdagodásáról. Kiemelten foglalkoznak Tiborc István, a kormányfő vejének vagyongyarapodásával, és felidéznek, milyen szerepet játszottak ebben olyan közbeszerzések, amelyeket az EU ellenőrei súlyosan szabálytalannak találtak, az állami kastélyvagyon részére történő átjátszásáról, a piaci pangás idején felépített óriási irodaházairól – amelyeket aztán az éppen takarékoskodó állam vett meg titokban –, vagy hogy komplett cégbirodalmak, pénzügyi- és ingatlanos vállalatcsoportok vándorolnak folyamatosan a miniszterelnök vejéhez, miközben a miniszterelnök „üzleti ügyekkel nem foglalkozik”. Kitérnek arra is, hogy milyen állami segítséget kapott a ma már luxusingatlanokból, pénzügyi és logisztikai cégekből álló birodalma, amelynek irányításában részt vesz a miniszterelnök legidősebb gyermeke, Tiborcz felesége, Orbán Ráhel is. A luxusvilághoz, legalábbis Orbánék szerint, luxuskaszinó tartozik, a film legizgalmasabbnak tűnő része, amikor rejtett kamerával mutatják be a NER–es, fehérgealléros bűnözők világát, a Botaniq Budai Klubot, amit 2023-ban alapítottak Orbánék, és ahová 8000 euró az éves tagsági díj, ha valaki a kiválasztási folyamatot követően 4000 euró leszurkolásával beléphetett.

Tehát a nemzetvédelmisták, szuverenitásörök látókörét tovább tágítva Orbán Viktor erre elmagyarázta, hogy Ukrajnából irányítják a lejáratására, sőt, egyenesen a megbuktatására irányuló kampányt. Kocsis Máté, a Fidesz frakcióvezetője, az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottságának a tagja is megerősítette a miniszterelnök szavait, és a helyzet komolyságát el nem kendőzve azzal az információval is kiegészítette a történeteket, hogy az akció célja egyenesen Orbán Viktor nemzetközi tekintélyének aláásása, ezáltal Magyarország érdekérvényesítő képességének gyengítése. Állításait később Sas Zoltán, a Nemzetbiztonsági Bizottság elnöke is megerősítette. Különösen barátságtalan ez a lépés Kijev részéről azok után, hogy Orbán Viktor személyes irányításával Magyarország történetének legnagyobb humanitárius segítségét nyújtja Ukrajna felé, és a miniszterelnök fáradságot és megállást nem ismerve folytatja békemisszióját az egész világon, amelynek sikerében a legnagyobb akadályt maga a háborús agresszor, Volodimir Zelenszkij jelenti, hiszen a kapott jót, szeretetet és segítséget Kijev azzal akarja viszonzni, hogy

megbüntesse Orbán Viktort és kormányát, ami nem csupán hálátlan és erkölcstelen magatartás, de egyenesen a reálpolitika csődje azt követően, hogy az Amerikai Egyesült Államok is felzárkózott Magyarország mögé.

Térjünk hát vissza a Dnyeperpartra, ahol az ukrán elnök környezetében már ott van a magyar titkosszolgálat beépített ügynöke is. Volodimir Zelenszkij horgászoknak álcázott biztonsági őrei kíséretében lemegy a folyóhoz. Újabb személyek rohamkocsival érkeznek, de csak a jégen vágnak egy szabályos, egy méterszer egy méteres léket, és megbizonyosodnak a jégpáncél hordképességéről, mielőtt valaki elhelyezi az előfűtött horgászszekeket, amelyre az elnök ráül, hogy belógathassa előmelegített pecabotját a dermesztően hideg vízbe. Kabinetfőnöke felnyitja mappáját, elkezdendő napi jelentését. Az elnök leinti, idegesen az órájára néz. „Hol vannak már?” Ekkor megrándul a zsinór, kapás, hárman ugranak a lékhez, a negyedik az elnököt fedezi – ő a TEK beépített ügynöke, aki már az új Nemzeti Közszolgálati Egyetemen végzett –, három békaember tűnik elő a lékből, az első arcán végighúzódo seb a bűvármaszok alatt is látszik. Még három biztonsági zárkózik fel a csoporthoz, most már négyen fedezik az elnököt, miközben a kabinetfőnök átveszi a pendrive-ra másolt mikrofilmet a sebhelyes arcútól. Csatlakoztatják az elnöki laptophoz, Volodimir Zelenszkij izgatottan nézni kezdi.

„Ez az – tapsikol –, fogadás a felújított kastélyban, Orbán átadja a megairodaházat, a luxusáruház körbejárása. De hol a kaszinóbeli jelenet?” Feszült pillanat. Kezek a fegyverek markolatán. „A másik pendrive-on” – feleli a sebhelyes arcú. „Ide vele.” „Előbb a pénzt.” Volodimir Zelenszkij bal szeme rebben, előkerül egy fémvázás diplomataatáska. „767 ezer dollár, hrivnyában.” „Nem ez volt az egyezés.” Az elnök felpattan. Különböző szögekből további négy ember érkezik, nyolcan fedezik. „Mit mersz?” – horgad a sebhelyes arcúnak a TEK-es, hogy ő is fedezze magát, de egy jól irányzott ütéstől berepül a lékbe. „Kicsit hagyjátok benn a vízben Orbán emberét” – szól az elnök. A biztonságiak összenevetnek a bűvárokkal, egymást lapogatják. „Soros dollárban kéri az összeget” – mondja a sebhelyes arcú. „Guruló dollárban?” – kérdezi a kabinetfőnök. Most már jó a hangulat. Volodimir Zelenszkij jobb szeme rebben, előkerül egy másik fémvázás diplomataatáska. „767 ezer dollár, használt bankjegyekben.” „Így már rendben.” Az elnök már a kaszinóbeli jelenetet nézi. „Ez az, Orbán tizenkilenc lapot húz.” „De hogyan jut el a pénz Brüsszelbe, anélkül, hogy elázna?” „Majd ez a befürdött TEK-es elviszi a budapesti kozmopolitáknak, Soros nekik szánta.” „Tényleg, most már húzzuk ki a vízből.”

Nándi Mihály: A magyarok megcsinálják

„Deutsch, a képviselőimitátor” Európai Parlamentbeli felszólalása „kész röhej”, „tisztá kabaré” – ilyesmiket hallani. A szigorúbbak a politikus, sőt a teljes kormánytöbbség alkalmatlanságától beszélnek persze, és arról, hogy le kellene mondania a miniszterelnöknek, merthogy nem csak, mint Deutsch, angolul, ő még magyarul sem tud, össze-vissza habrigyál, alpári módon

kommunikál, állandóan másokra mutogat és árulkodik, akár az óvodások, látszik, hogy nem ért semmihez.

Pedig Deutsch Tamás, csupán egy leírt szöveget nem tudott felolvasni angolul, ezt nem is kívánta elkendőzni, őszintén úgy nyitotta meg a bizottság ülését, rossz híre van, mert neki kell ezt megtennie – tehát bárki más is megnyithatná, te is, posztkádárkori, nemzeti kisember, nem kell ide semmi hókuszpókusz, doktori fokozat, nyelvismeret, csak egy kis talpraesettség, ingujjat feltűrni és már meg is álltad a helyedet a gáton, láthatod a plakáton hegynek törő hitsorsodat, kezében piros–fehér–zöld zászló, szlogenje pedig: „a magyarok megcsinálják”.

Deutsch és te is ugyanúgy megnyithatnátok a Türk Nemzetek Szövetségének plenáris ülését üzbégül vagy törökül egy kukkot sem tudva, vagy az Ural-Altáji Nagy Népi Hurálét mongolul, mert úgy is értjük egymást, egy kis vicc, egy kikacsintás, és a magyarok megcsinálják, úgyis mindegy, mi hangzik el egy ilyen bizottságon, szócséplés az egész, nem ott dőlnek el a komoly kérdések. Meg azután Deutsch szabadságharcos, régi mozgalmi ember, mint a partizánszövetség egykori tagjai, nemzetünk hős védői – egy Kádár János, aki egyenesen a jugoszláv ellenállókkal igyekezett kapcsolatot teremteni, vagy Apró Antal, akinek a felkelés megindításához szükséges fegyverek beszerzését róttá feladatul a Békepárt 1944-ben –, más elbírálás alá esik az ilyen személy, mint a váll-lapos bürokraták, akik okleveleikkel tömik ki aktatáskáikat.

Nem szövegelni, cselekedni, tenni kell, tüntetni, mint az elődök nyomába lépő Deutsch Tamás a Vencel téren, 1989-ben odaállni a csehszlovák rendőrök elé, farkasszemet nézni magával a brutális, totális államhatalommal, a diktatúrával, ki ne hallott volna Deutsch világverő hősiességéről, te, kisember, gondold végig, oda mertél volna menni, kockáztatni, hogy majd ütlegelnek, megbilincselnek, földalatti börtönbe zárnak, kínpadra vonnak, megcsigáznak, miközben tüzet raknak a talpad alá? Nem jobb neked ott a tévé előtti komfortban sós mandulát vagy – ha a mandula drága volna – pattogatott kukoricát rágcsálni, míg helyetted mások megcsinálják, amit kell, a népi, illetve nemzeti forradalmárok és deutschok által kitaposott ösvényen immár szuperszonikus sebességgel száguldó Trumpok és Orbánok?

Utóbbi megmondta, hogy előbbi többet változtatott a világon tíz nap alatt, mint az egész világ magán tíz év alatt, különben is mi majd teszünk róla, hogy a NATO megint a világ legerősebb katonai szövetsége legyen – mert most valamiért nem az –, indul is már a Tati lövészdandár, hol vannak hozzájuk az amerikai zöldsapkások vagy a francia idegenlégiósok, mennek a magyar fiúk és megcsinálják. [Tati, elírás – Jaques Tati egy orosz származású francia filmművész, Hulot úr, a modern viszonyok között csetlő-botló burleszkfigura megformálója –, inkább a „szárazföldi haderőnem öklét” jelentő tatai 1. számú páncélos dandárra gondolhatott a szerző, bár nem kizárt, hogy nem is ők a gyorsan fejlődő Magyar Honvédség leggyorsabb reagálású önálló egysége, hanem a Különleges Műveleti Kontingens, vagy ketten együtt, mert egységben az erő, főleg nemzeti összefogás idején – a szerk.] Mindenesetre Deutsch, a veterán mozgalmi harcos, a maga részéről is bemutatta Európa színe előtt a magyar nemzetpolitikus karaktert és felkészültséget 2025. január 28-án.

Dull Ernő: Két út Magyarországon

1.

A Z generáció tagjai olyan munkahelyeket keresnek Magyarországon, ahol a szakmai feladatok egyben a kreatív készségeket is fejlesztik, tiszteletben tartják a személyiséget és a magánéletet, sőt, a hosszú távú biztonság nem csak ígéret. Hol van már a „tizenhat tonnát raksz és mennyi a bér”, meg a napi tizenhat óra munkát követelő „multi”? Ne csak a kollégák tűnjenek fel barátként, hanem a főnök is, a légkört mentális egészség, sőt, a társadalmi értékek támogatásának akarata lengje be. A Procter & Gamble Magyarország igyekszik megfelelni ezen elvárásoknak, és hogy nem eredménytelenül, azt a vállalat által évről évre elnyert Legjobb Munkahely Díja tanúsítja.

„A P & G célja, hogy a szakmai ambíciók és a személyes célok megvalósítására egyaránt lehetőséget biztosítson – hangzik a törekvésekkel kapcsolatban megfogalmazott marketingszöveg. – A Z generáció által preferált rugalmas munkavégzés, az innováció elősegítése és a sokszínűség támogatása mind alapvető elemei a vállalati kultúránknak. A mentális egészség támogatása és a folyamatos fejlődési lehetőségek biztosítása szintén kiemelt fókuszban vannak. A vállalat hosszú távon elkötelezett az innováció, a fenntarthatóság és a közösségi értékek mellett. A P & G egy olyan hely, ahol az ötleteket meghallgatják, és ahol a munkavállalók aktívan hozzájárulhatnak a világ jobbá tételéhez. Dolgozóink közel egyötöde 18-28 éves korosztályba tartozik, így kiemelten fontos, hogy az ő igényeiket figyelembe véve alakítsuk a vállalat szervezeti kultúráját.”

Az ifjú munkatársak szerint pedig a cég nemcsak a szakmai sikerre, hanem az egyéni jól létre is hangsúlyt fektet. Az egyik fiatal kolléga, I. B. még egyetemi gyakornokként ismerte meg a P & G-t, azért kérte felvételét. Az ő marketingmondatai így hangzanak: „A megfelelő cégekultúra, az ideális munka-magánélet egyensúly és nem utolsósorban a karrierút tervezhetősége volt számomra a döntő tényező, ami miatt megtaláltam számításomat a vállalatnál. Az első naptól kezdve nagyon segítőkész közeg vett körül, igazi csapatszellemben dolgozunk, sok időt töltünk munkaidőn túl is egymás társaságában, azaz már-már baráti közösséggé formálódtunk.”

„Számomra a leginkább pozitív élmény, hogy biztos alapok szerint dolgozhatok, kiszámítható folyamatok mellett és megtapasztalhatom a munkám eredményeit is – csatlakozik az előtte szólóhoz Sz. B. logisztikai szakértő. – A pozitív légkör és közösségi szellem mellett a kiszámíthatóság és visszacsatolás jelenti számomra a különbséget korábbi élményeimhez képest.”

2.

Ugyanekkor több tucatnyian gyűltek össze Kisvárdán az SZC II. Rákóczi Ferenc-technikum előtt, hogy csendes demonstráción fejezzék ki támogatásukat a tizennégy éves Márk mellett, akit előző nap körbevettek osztálytársai és barátai, valaki közülük megpofozta, majd földre parancsolták,

arra kényszerítve, hogy csókolja meg a cipőjüket.

Dull Ernő: Ügyészségi vizsgálat a miniszterelnök ellen

Nemzetközi körözés alatt álló személy segítése és a költségvetési források törvénytelen felhasználása címén ügyészi vizsgálat indult a miniszterelnökkel szemben egy nemzetközileg körözött terrorista elmaradt letartóztatása és elengedése miatt – jelentette be személyesen a miniszterelnök a közösségi oldalán. Videóüzenetében elmondta, hogy vizsgálat indult az igazságügyminiszter, a belügyminiszter és a miniszterelnöki hivatal vezetője ellen is.

Az ügyészség szerint a kormányfő és miniszterei törvénytelenül jártak el, amikor a hágai székhelyű Nemzetközi Büntetőbíróság letartóztatási parancsa ellenére kiutasították és visszaszállították hazájába azt a személyt, akit emberiség elleni bűncselekményekkel gyanúsítanak. A miniszterelnök közösségi oldalán hangsúlyozta, hogy a baloldali ügyészség támadásáról van szó, és leszögezte, hogy nem hagyja magát megfélemlíteni. Azt is bejelentette, hogy a vizsgálatot a fővárosi főügyész indította, aki „kudarcra ítelt” bírósági pert kezdeményezett a volt belügyminiszterrel szemben egy migránsokat szállító jármű feltartóztatása miatt, és az eljárás tavaly decemberben a miniszter felmentésével végződött.

A főügyész szerint a miniszterelnök és kormányának érintett tagjai figyelmen kívül hagyták a nemzetközi elfogatóparancsot, és törvénytelenül használták fel a költségvetési forrásokat, amikor a körözött személyt állami géppel szállították vissza hazájába.

A Nemzetközi Büntetőbíróság elfogatóparancsa ellenére a körözött személy Európában tartózkodott, szabadon találkozhatott más terroristagyánús személyekkel, és még egy labdarúgómérkőzést is végignézhettek a helyi stadionban. Végül szállása felé tartva egy utcai rendőrségi ellenőrzésen vették őrizetbe. A terrorizmusellenes nyomozó igazgatóság másnap értesítette az igazságügyi tárcát, amely jogi mulasztásra hivatkozva azonnali hatállyal megszüntette az illető őrizetbe vételét és kiutasította az ország területéről, majd intézkedett hazaszállításáról.

A miniszterelnök videóüzenetében emlékeztetett arra, hogy a körözött személy nem csupán országában időzött, tehát más állam hatóságai is hibáztathatók az ügyben. Kiutasítása mellett végül nemzetbiztonsági okokból döntött. „Ma ugyanaz érvényes, ami tegnap is érvényesnek számított: nem vagyok zsarolható, nem hagyom magam megfélemlíteni – jelentette ki. – A vizsgálat háttérében azok állnak, akik nem akarják, hogy hazánk megváltozzon és jobbá váljon. De én megyek előre az utamon a nemzet védelmében, mivel a haza biztonsága forog kockán. Megyek előre emelt fővel, félelem nélkül.”

A miniszterelnököt Georgia Meloninak hívják. Olaszországban lehetséges ügyészségi vizsgálatot folytatni a kormányfő ellen.

Ballai László: Werbőczi, a nádor

– részlet a szerző új könyvéből –

„Jön Werbőczi, a nádor!” Kipirult arcok, csillámló tekintetek. De honnan jön Werbőczi? És ez nem jogi kérdés. Hát én, kérem, a magyar vidékről jövök. Apám, Osvát híres ember volt, akinek a neve 1480-ban az országbíró előtt is ismeretessé vált, mivel azzal a váddal léptek föl ellene, hogy két Ugocsa megyei nemes biztatására, fegyveres emberek kíséretében, Magfalvi Györgynek szintén Werbőc falu területén levő kúriájára tört s az ott talált szolgák egyikét kegyetlenül eltángálva, félholtan hagyta hátra. Szigorú törvények, jó törvények kellene ennek az országnak mondogatta apám, amelyek a parasztot megfélemezik, neki ne bizonygassák az ellenkezőjét. Ő maga azonban nem tartozott az írástudók közé, akiknek ujjá alatt a miafene, a felirat és leirat jogi formulákba öltözik, de nagyra becsülte János unokabátyámat, aki már maga állította ki az okiratokat, hiszen Báthori István országbíró és erdélyi vajda jobbkeze lett, én pedig jegyzősködhettem mellette. Előmenetelemet szíven viselve el is küldött Krakkóba az egyetemre, hogy fejlesszem a tudásomat, ahová fél év múltán már üzent is értem, hagyjam oda rögvést a tanulmányaimat, mert mód nyílt a szokásos hivatali pálya két lépcsőfoka, a megyei tisztségek átugrásával rögvést kúriai, egészen pontosan országbírói szolgálatba állani, mint jegyző. Ugyanakkor Erdélyben ügyvédként is működtem, az országbírószágban viselt hivatalommal összehangoltan, tudniillik a Szent György és Szent Mihály nyolcadain, májusi, illetve októberi kezdettel tartottak bírósági ülészekokat a királyi kúriában, vízkereszt és Szent Jakab nyolcadain, januári és augusztusi kezdettel pedig a melléktartományokban, Erdélyben és Szlavóniában. Az erdélyi tartományban ügyesen mozogván jelentős kapcsolatokra tehettem szert, melyeknek köszönhetően egyszerre lehettem országbírói és erdélyi ítélmester. A melléktartományban addig a személynök mellett működő Liskai Ádám látta el az ítélmesteri teendőket.

Liskai magiszter két lépcsőfokokkal járt előttem, tudása a legmagasabb bírói fokozatra, a nádorságra is predesztinálta, ám ő, habitusánál fogva mégis, maga volt a megtestesült ügyvéd. Arckifejezésére a gondterheltség mellett a gyomorhaj árnyalatát is képes volt kivetíteni, amit ugyebár a túlzott lelkiismeretességtől szerez az ember. Jó helyen légy a kúriában, de legfontosabb az ügyvédi praxis. Ha te vagy az ügyvéd és a bíró is, annál semmi nem kínál nagyobb aratást. Mindig arass. Akinek rosszul áll az ügye, mindent megígér. Az ígéretéről mindig vegyél fel kötelezvényt. Ha megkérdezik tőled, hogy vagy, mindig azt válaszold, már alig-alig, különben az ügy csapnivalóan áll. Kerüld a munkát, különben megtalálnak a leghálátlanabb feladatokkal, hármaskönyvek szerkesztésével. Hármaskönyv? Igen, a király, vagyis a kancellár kért fel a magyar

szokásjog összefoglalására, afféle bírói segédkönyv összeállítására, rohadt egy dolog, azt sem tudom, hogy bújjak ki belőle. Sok munka, semmi pénz. Hidd el, nincs jobb a patvarista tevékenységénél, persze csak ha úgy csinálsz, hogy semmiben nincs lehetőség. Kilátástalan, nemzeti uram, menjünk neki mégis? Meg lehet próbálni, de nagyon nehéz lesz, el sem tudod képzelni, milyen nehéz, és mekkora költség, azt sajnos előre le kell tenni. Vagy az is jó szöveg, hogy nagyon munkás, de nincs semmi hozadéka. Erre rögtön felajánlják a visszaperelendő birtok bizonyos hányadát. Sok bizonyos hányad, kevés gond, barátom. Igen, az a barát, aki az előmenetelben segíti az embert.

Így Szobi Mihály, egy tekintélyes és vagyonos, felvidéki nemesember, akit Mátyás király már 1475-ben apródjának címzett. Nem az a fajta dúvad volt, aki ajtóstul ront a tárgyalóterembe, hogy itt neki ne mondják meg a magyarok Istenét, mert az ő nagyapja még I. Ulászló király idejében vagy az apja Hunyadi Mátyás alatt így meg úgy, és csakhamar annyira belevörösödik a handabandájába, hogy az országbíró-helyettes, noha szemöldökvonására a teremőrök már meglazították kardjukat a hüvelyükben, azon gondolkozik, ne szalajtszon-e el a lándzsásokért is, mert ez bizony összekaszabol itt mindenkit, hanem ritka szívélyes úr. Első pere előtt azzal lépett hozzám, micsoda derék fiatalember vagyok, bizony ritka az ilyen manapság, még a mágnásfik között is, akiket pedig vitézlőknek kell szólítani, de honnan is ismerhetjük egymást, talán csak nem annak a derék Osvátnak a fia vagyok, akit mindenki úgy kedvelt, de legalábbis tisztelt a szomszédságban is. Még mi a ménkü, eddig a rokonság meg a szomszédság is csak piszkolt, nemhogy a hivatalban feltörekvő nemesek. Szobi a tárgyalás alatt végig oly biztatón és szívélyesen, mondhatni atyailag viselkedett az irányomba, mintha én nem is azon testülethez tartoznék, amely felette hivatott ítélni, hogy az ítélmesternél perhalasztást kezdeményeztem újabb bizonyítékok bekérése céljából, amelyet helyben hagytak. Erre ez a derék úr hozzám lépve, a kezemet rázogatva mondta, micsoda meglepetés, erre ő nem is számított, szavai is alig vannak a házára, de ha már így alakult, akár személyesen tanulmányozhatnám a házában a további bizonyítékokat, egyáltalában az iratait, mert már régóta keres egy arra érdemes deákot, aki azokat rendbe tenné.

Hagyd azt a papírost, szólt új gazdám – általában akkor, amikor megtaláltam a megoldást arra nézvést, hogy küszöböljük ki a kúriai formuláktól való eltérést –, és nézz ki az ablakon. Mit látsz? Semmit nem lehetett látni, hiszen a zúzmara teljesen belepte a lantornát, de Szobi Mihály látta, amint megnyílnak Bécs város kapui 1485. június 1-én. Mátyás király diadalmenetben vonul Bécsbe, a magyarokon Európa szeme. A német-római császár fővárosa került a kezünkre! III. Frigyes, aki pimaszul magas összeget kért az ellopott Szent Koronáért, és trónunkra áhítozott, még a saját alattvalóit sem tudta megvédeni. Pedig az egyetem professzorainak követsége is azért kért fegyverszünetet, hogy beérkezessen a tőle várt erősítés. Híre sem kelt közeledő csapatoknak, csak annak, hogy a császár Linzből Innsbruckba futott, erre a város az őt addig vitézől oltalmazó csapatok szabad elvonulásának feltételével megnyitotta kapuit. Mátyás király a parancsnokaival gondosan megtervezte a bevonulás rendjét és pompáját, hiszen Bécs polgárai számának tekintetében négyszeresen, vásárainak forgalmával pedig sokszorososan felülmúlta Budáét és Pestét.

Már felsorakozott a Stubentor előtti kőhídon díszöltözetben a polgármester és kísérete, a magisztrátus és az egyetem professzori kara, hogy ünnepélyesen átadja a kulcsokat, amikor kisebb földmozgás támadt, a kíváncsiskodó polgárok szétfutottak, az előljárásnak azonban maradnia kellett, a tekintélyes férfiúk ideges fészkelődésén jót is mulatott magában a díszmenet élén haladó

Geréb Péter, de mire lovának patái a kockakövezeten csattogtak, az utcákat ismét ellepte a polgárság, válogatott csapatait elragadtatott tetszésnyilvánításokkal övezve, holott e marcona hadfikat egyre pompásabb öltözetű főúri és főpapi bandériumok követték, majd az ország zászlaját és a király címereit vivő lovagok, aranszegecsekkel kivert, ezüstarabeszkkal futtatott vértzetben. Mind színezüst! Már hogy lenne az, akkor egy veréb csőrétől is behorpadna. Akármiből van, darabja megér vagy húsz falut. Jön a király! Micsoda spanyol harci ménen ül. Már hogy lenne spanyol, inkább olasz, viszont a lótararó bársonyt színarannyal hímezték ki. Az töredékét sem adja ki súlyban annak, amit a zabra és a kengyelek. Az is mind arany? A császár lószerszáma csak ezüst. Milyen délceg lovagok a király mögött. Igen, ezek a bécsiek még nem tudták, hogy Szapolyai István grófot és Újlaki Lőrinc herceget dicsérik. Mögöttük országnagyjaink haladtak, Báthori István országbíró, erdélyi vajda, a kancellár, Filipec János váradi püspök, a kincstartó, Nagylucsei Orbán egri püspök és a titkár, Bakócz Tamás győri püspök, majd szigorú rendben kapitányaik és tisztjeik mögött a hadsereg, feltartóztathatatlan nehézlovasságunk, utolérhetetlen huszáraink, várduló gyalogságunk és pattantyúsaink. Midőn a menetszlopok után begördültek az élelemmel bőségesen megrakott szekerek, meg egy egész gulyát behajtottak, egekig szálló üdvívalgás tört fel a régóta nélkülöző lakosság ajkáról. Talán nem is éljeneztek meg így Mátyás királyt azóta, amióta a Duna jegén királlyá választották. A Szent István templomban hálaadó istentiszteleten vettünk részt, majd követtük az uralkodót a Burgba, ahol háborús jogon fölvette az Ausztria főhercege címet, és Bécs város elöljáróit feleskette a maga és Corvin János hűségére, egyben országgyűlésre hívta az osztrák rendeket. Alsó-Ausztria a Szent Korona tartománya lett! Amikor pedig a hadak már leverték a cseheket, a németeket és a törököket is, elfantáziáltuk, hogy visszaállítjuk Mátyás király államát, és abban Szobi lesz a nádor, jómagam pedig az országbíró, vagy fordítva. Hanem hát te, mint Mátyás király apródja könnyen apád nyomdokaiba léphettél volna. De csak kellő tapasztalattal. Horvát bánná nem tesznek meg egy kamaszt. Mire kitelt a szolgálati idő, már fekete szalag lobogott Mátyás király hű zsoldosainak vállán, csakhamar pedig lengyel királyunk lett, és mindenféle népség lepte el az udvart, mint ez a Brandenburg. Idegeneket szolgáljak?

Azért a hármaskönyvről sem feledkeztem el, folyton kérdezgettem Liszkait, aki egyszer csak a vállamra csapott, látom nem sikerült elvennem a kedvedet ettől a munkától, én visszamondtam. De hát... De hát az uralkodó, vagyis a kancellár, ami ebben az országban majdnem ugyanaz, azt szeretné, hogy te csináld meg. Hogy én, hogy valóban? Végtére is évtizedes ítélmesteri múltaddal pontosan tudod, hová nyúl a kúriai iratok közt, a birkatürelmed is megvan, de fizetésre ne számíts. Na, hogyishívjákok, padovások, bolognások, tessék, itt az én magisztrátusom! Később is bátran nekiszegeztem az okoskodó doktoroknak: ugyan ki tett le közületek egy hármaskönyvet? Majd kiszakadt a vállam, úgy megrázta a kezemet Szobi Mihály a megbízás hallatán, lelkesedésében felhozatta a legöregebb szerémségi bort a pincéjéből, levágatta a legfiatalabb bárányát, de még annak a gyenge faggyúját is szedd, le, csontszilánk pedig ne kerüljön a fogunk alá, az istenit, ennek azonban többnek kell lennie holmi segédkönyvnél, vonta össze a szemöldökét, amidőn az asztalra koccantak a kupák, a szerencse az ujjad alá adta a lehetőséget, hogy örök időkre joggá kovácsold a köznemesség nemzethez és honhoz való jogát. Hanem azért a szerkesztés munkálatai közben is tartsd rajta a szemedet a koronára visszaszálló birtokokon.

Keresnem sem kellett a forrást, hiszen a kúrián, értelmiségi társaság gyűlt össze. Gyárfás mester javasolta, hogy ne csak Titus Liviust és Aranyszájú Szent Jánost olvassam, hanem Kézai Simont is. Kézai szerint pedig a tiszta Magyarországnak éppen száznyolc nemzetsége van,

amelyek Hunortól és Magortól a Meótisz ingoványjaiból eredeztethetik származásukat bármiféle keveredés nélkül. A többiek pedig, akik a magyarokhoz csatlakoztak, csupán jövevények, vagy a foglyoktól valók. Ezek az idegenek a magyarokkal különböző házassági kapcsolatba keveredvén, hozzájuk hasonlóan nemességet és szállásbirtokot nyertek. Kategóriája tökéletesen alkalmazható a Brandenburg-félékre, de hova tegyük a kétségkívül magyar ajkú jobbágyokat? Erre is feleletet ad Kézai mester, tudniillik az, aki a hun-magyarok közül még Szent István korát megelőzően felhívásra fegyveresen nem jelent meg, s nem tudta megokolni, hogy miért, azt a szkíta törvény értelmében fölkoncolták, vagy törvényen kívül helyezték, vagy egyetemleges szolgaságra vetették. Így hát az ilyen vétkek és kihágások választották el az egyik magyart a másiktól; különben, minthogy valamennyi magyar egy apától és egy anyától származik, hogyan nevezhetnénk az egyiket nemesnek, a másikat meg nemtelennek, ha az utóbbit nem azért tartanánk annak, mert efféle bűntettek bizonyultak rá? Kézai legfontosabb tanulsága, hogy a parasztok kívül állnak a nemzeten, az idegenek pedig egyenesen korcsok.

Mennyit simogattam és csókolgattam azon drága okiratot, saját fogalmazványomat, amellyel Szobi Mihály 1498. január 25-én, az ipolysági hiteles helyen bejelentette, hogy „tekintetbe véve a kiváló hűség bizonyítékait és a szíves szolgálatokkal szerzett érdemeket, amelyekkel nemes Werbőczy István mester, a királyi kúria és az ő jegyzője, a lehetőséghez és a viszonyok követeléseihez képest, minden ügyében, jó és balszerencsében, különösen perek vitelében neki kedveskedni igyekezett: viszont ő is bőkezűségének némi nyilatkozatával óhajtja őt megörvendeztetni; ezért a Nógrád megyei Csesztve és Sente falvakban levő részbirtokait, összes haszonvételeikkel és tartozékaikkal nekem és örököseimnek adományozza”, és amelynek révén tisztos, de csupán néhány telekre rúgó atyai örökségemet megtöbbszöröztem. Sokan, főképp az irigy szomszédok közül törvényteleniséget kiáltottak, holott ez teljesen megfelel a bevett gyakorlatnak. Munkám gyümölcsei a továbbiakban is szépen beértek, miközben Szobi Mihály bekapcsolt a nagypolitikába is.

Tudniillik a nemzeti pártéba, amely a nagyurak és az idegenek ellen bontott zászlót. Nagy sikerünket jelezte, hogy az 1498-as 22. törvénycikkely – amely az én tollam alól került ki – név szerint felsorolta azokat a nagyurakat, akik jobbágyaik száma alapján csapatokat voltak kötelesek kiállítani az ország védelmére. Innentől kezdve a kiskapukhoz is a nagykapun át vezet az út. További siker, hogy a törvényben nem említett nemesek jobbágyai után a katonaállítás a megyék feladata lett, így a megyék által hatalmasan megnövekedett az erőnk, már csak azért is, mert a végrehajtást úgy módoltuk ki, hogy mind a nagyurak, mind a megyék a maguk számára szedhették be az országgyűlés által megajánlott adó felét. Ilyen módon tehát nem csak az urak, de mi, a megyék is ellenükben magánhadsereghez jutottunk, amelyeket az állam költségén tarthattunk fenn.

1499. július 11-ikén Szentei Sebestyén, Szobi Mihály lekötelezettje, Nógrád megyében Sente faluban birtokrészt adományozott nekem. Mielőtt a királyi levéltárban elhelyeztem az okleveleket, betűről betűre átolvastam mindet, így gazdáimnak, ha bármely kérdésük merült fel, többnyire az iratok keresgélése nélkül azonnal adatokkal szolgálhattam. Werbőczim, veregette a vállamat Báthory István, ha valaki aranyat keres Budán, ne a kongó kincstárba menjen, hanem a kúriában hozzád. Ezen felbátorodva kérés nélkül jeleztem neki azt, ha nemesi birtok szállt vissza a koronára, így, lássunk csodát, Ulászló király 1502-ben Ardói Fogas István magva szakadtával, ennek összes birtokait, (jelesül Ugocsa megyében, Ardó és Verbőc falvakban birtokrészeket) adta tulajdonomba, majd 1504-ben az Almási Gáspártól maradt Nógrád megyei Pusztalmás falu felét.

Ebben az esztendőben került a tulajdonomba a kövér Nyárasapáti puszta. A következő esztendőben Zovárdfi Ferenc bizonyos közbenjárásom fejében az Ugocsa megyei Ardó és Verbőc falvakban birtokrészeket ajándékozott nekem. Volt öröm odahaza, de az országgyűlésen is, amikor a napirend után felzúdult, hogy „mondjad, Pista”, meg „halljuk Werbőczit”.

Magyarok, uraim, sokan kérdezik a parasztok közül, akik a mezővárosokba húzódva polgároknak képzelik magukat, gőgjükben azt hívén, hozzájuk nem ér el a kezünk, miért kellett visszaállítani a terménykilencedet, holott már Mátyás, az Igazságos alatt megszilárdult a pénzdó, amire azt feleljük, hogy kinek, kinek tudnia kell, hol a helye, akár nemesember, akár paraszt, utóbbi, ha marhával, gabonával, borral kereskedhet, mert feleslege keletkezik, abból keletkezik feleslege, amit megspórolt tőlünk a pénzdóval, és jót röhög a markába, miközben felárral eladja a terményét a piacon, hát hagyjuk, hogy a pór nép hízzon a bőrünkön, miközben mi elszegényedünk, mert a pénz egyre romlik, hová jutna így az ország, vagyis mi, a nemesség ha a paraszt felpolgárosodik, mi meg lesüllyedünk, talán végül eltűnünk, művelje csak a földet, akinek az a dolga, mi meg, a számtisztjeink által majd kereskedünk helyettük is.

Te Pista, olvastad Anonymust is? – kérdezte Liszkai Ádám mester, amikor megmutattam neki a *Hármaskönyv* nek a nemesség eredetéről szóló passzusát. Na miért? Ha Anonymus öt talantumot kapott, akkor ötezret adott vissza, mert – olyan utakon járva, amelyekre őelőtte az Árpádok korában literátus ember még nem merészkedett – megteremtette a magyarság eredetét, eleink és a mostaniak között összekötő szálakat font, és megalkotta a nemzet koncepcióját. Az együvé tartozás kifejezésre juttatását, a modern európai eszmeiségbe ágyazva a történeti tradícióhoz és az állami keretekhez kötötte. Anonymus egy határozott államnemzeti koncepciót jelölt meg fejlődési irányként. Nagy gondot fordított arra, hogy a nem magyar származásúakat csatlakoztassa, beolvasztassa a magyarságba. E jelenséget Anonymus több helyen is az általánosság igényével fogalmazta meg művében: „A magyarok nap mint nap ünnepélyesen együtt lakmározta a többi nép fiaival. A szomszédos népek, értesülvén a magyarok hőstetteiről, Árpád fejedelemhez gyűltek, tiszta szívből meghódoltak neki, nagy igyekezettel szolgálták, és a vendégek közül sokan meghonosodtak”. „Magyarország oly kiváló nemzete” a magyar földön élőket közös történeti tudatban és azonos érzületben kapcsolja össze. Ebből az összetartozás-tudatból egyetlen idegen sincs kirekesztve, hiszen valójában ők is vagy már magyarok, vagy úton vannak afelé, hogy magyarrá váljanak. Vagyis Anonymus szerint mindenki része ennek a nemzetnek, aki Magyarországon él, és lojális a vezető réteg iránt, elismeri a magyar uralkodók és előkelők hatalmát. Ez az államnemzeti koncepció, amely más kultúrák felé nyitott és befogadó politikai gyakorlatot eredményez.

És ez következik a magyar hagyományból, lássuk csak Könyves Kálmán I. törvénykönyvének 77. cikkelyét: „Senki se merjen magyar nemzetiségű vagy egyáltalában Magyarországon született rabszolgát vagy rabszolganőt, még ha idegen származású is, Magyarországon kívülre eladni vagy kivinni, kivéve olyan idegen nyelvű rabszolgákat, akiket külföldről hoztak ide.” Ez ugyan gazdasági jellegű törvényhely, mégis világosan példázza a népfogalmat, hiszen a külföldi szolgákéval szemben a magyarok kivételét tiltja, mégpedig nemzeti hovatartozásukat nem a nyelvük, hanem magyarországi születésük alapján határozva meg. Ezzel szemben Kézai a fajmagyarság eszméjét fejt ki, mindenkit kirekeszt a nemzetből, aki nem magyar, sőt, a jobbágyokat is. Mi a baj vele, kérdeztem, ha egyszer a nemességnek ez felel meg? Anonymus a jog határain belül értelmezhető, Kézai ellenben már ideológia, még hozzá igen gyanús.

Délibáb

Paládi Zsolt: Aktuális-e Jókai?

Jókaival az iskolapadban ismerkedtem meg, nem korábban, hanem annak rendje és módja szerint, a kötelező olvasmányok sorában. Azt hiszem, ma is úgy van – legalábbis a legtöbb iskolában – hogy 7. osztályban *A koszív ember fia* a kötelező olvasmány, 8. osztályban pedig *Az aranyember*. Tehát, ahogy a nagykönyvben meg van írva, hetedikben nekiálltam *A koszív ember fiainak* és egyhuzamban elolvastam, majd nyolcadikban *Az aranyembernek* estem neki. Imádtam. Semmilyen gondom nem támadt Jókai „archaikus nyelvével”, mert addigra már számtalan Delfin könyvön túl voltam, amelyek ugyan modern nyelvezettel rendelkeztek, de nekik köszönhetően a mese világában már otthonosan mozogtam. S túl voltam Verne Gyula kalandregényein, amelyek nem a legmodernebb nyelven íródtak, de a mese sodrása ezekben is meghatározó volt. Semmi mást nem kellett tennem tehát Jókai esetében, csak át kellett adnom magam a mesének. A sűrűn előforduló latin kifejezések sem képeztek akadályt számomra, mert olvasottságomnak köszönhetően ezek már ismerősen csengtek. S ha nem, az sem jelentett gondot, a szöveggörnyezetből úgyis világosan kiderült, mit akart mondani az író.

A kötelező olvasmányok sora után következett a többi Jókai mű: a *Kárpáthy Zoltán*, az *Egy magyar nábob*, a *Sárga rózsa*, *A névtelen vár*, a *Fekete gyémántok* és egy kevésbé ismert mű, az *Egy bírbedett kalandor a XVII. századból*. Valamennyit élveztem. Egyiknél sem bántam meg, hogy kezembe vettem.

Már akkor feltűnt, hogy milyen „gördülékenyen”, – igenis gördülékenyen, bár Jókaihoz nem feltétlenül ezt kapcsolják a mai olvasók, illetve nemolvasók – bonyolítja a cselekményt az író, milyen könnyen fűzi a szót és milyen közel hozza hozzánk a szereplőit. Tudom, ma már a fiataloknak nem ez jut eszébe róla, de meg kell vizsgálnunk, vajon miért?

Ebben nem Jókai a hibás. Ha úgy tetszik, Jókai ártatlan. Lehet, közhely, de valóban a technikai fejlődés, a technológia átalakulása miatt vesztette el Jókai az aktualitását, legalábbis látszólag. Mert valójában nem veszítette el, csak hát, akik a könnyebb ellenállás felé haladnak, azok megfelelő érveket találnak emellett az elmélet mellett. S megfelelő érveket találnak ahhoz is, miért nem kell ma „olvastatni” Jókait, miért kellene ma a kötelező olvasmányokba beemelni valamilyen népszerűbb és korszerűbb szerzőt – jelentsen bármit is a korszerű jelző.

A rendszerváltás után nagyot változott a világ, a 2000 utáni világ pedig még nagyobb. A nyolcvanas években a televíziózás még mindig gyerekcipőben járt. Mindössze két csatorna állt a

nézők rendelkezésére, ebből a második nem is rendelkezett valami jó programmal, inkább csak kísérleti jelleggel indították be. Maradt tehát a Magyar 1-es, amelynek tekintélyes részét kulturális műsorok adták. Volt persze más is, voltak sportközvetítések, voltak szórakoztatásra törekvő riporter egyéniségek: vitrayk, rózsagyurik, dévényibácsik, de ezek a műsorrend töredékét adták. A politikai műsorok szintén nagy hangsúlyt kaptak, ám ezeket nem nézte senki. Bizton állíthatjuk, a nyolcvanas évek Magyar 1-e nem igazán volt konkurenciája a nagybetűs Könyvnek. Ráfanyalodtunk úgy este 8 után, mert csak kellett egy kis könnyedség, de 10 után ki is kapcsoltuk, mert ennyi éppen elég volt belőle. Példának okáért, lehet, hogy 8-kor elkezdődött a **Derrick** vagy a **Csak ülök és mesélek** Vitrayval, de ezek véget is értek 9-kor. Utána pedig valamilyen kulturális műsor jelentkezett, mondjuk a **Stúdió**. 10 után pedig már csak a legfanatikusabb tévérajongók maradtak fenn egy-egy koncert vagy filmtörténeti csemege kedvéért.

Nem feltétlenül volt ez jobb világ, csak teljesen más. A technika nem tartott ott, hogy magához szögezze az embert. ZX Spectrum és Commodore összámitógépekkel kínlódgattak a műszaki érdeklődésű fiatalok – mondjuk én nem, de mások, akik a kőkorszaki cyberkorszak hajnalán már ott fontoskodtak – de ezeket a kezdetleges, számítógépeknek is alig nevezhető tárgyakat ma már egy hatéves gyermek is kinevetné. Ő már bonyolultabb játékokkal játszik. Akkor csak egy vékony réteget foglalkoztattak az első személyi számítógépek, elsősorban fiúkat, a lányok pedig ebből szinte teljesen kimaradtak.

A rendszerváltás után előre tört a nyugati életmód iránti elemi vágy, ami a fiatalabb korosztályokat erősen motiválta, ennek főleg a hollywoodi filmek szabtak irányt. A kilencvenes években várható volt, hogy nagy nemzeti íróinkat az amerikai és nyugat-európai szórakoztatóipar háttérbe szorítja, ez azonban akkor még nem volt végzetes. A magyartanárok már megérezhették, hogy nehezebb Aranyt, Petőfit és Jókait tanítani, mert a diákok fantáziáját más hősök mozgatják, a modern filmipar hősei, de ez csak kisebb nehézséget jelentett. Jókai népszerűsége megcsappant, de ritkán érte olyan kritika, mint mostanság. Olvasták, valamennyire értették is, s bár lehet, hogy nem fogta meg őket a Baradlay-fiúk önfeláldozása, hősiessége és nagylelkűsége annyira, mint korábban, szóba sem került, hogy nem ezt kellene tanítani.

Sok víz lefolyt a Dunán azóta, a 2000-as évek szórakoztatóipari technológiájának áttörése megkérdőjelezte Jókai vitathatatlan helyét is. A klasszikusoknak – s persze a kortársaknak is – először csak 64 tévécsatorna jelentett kihívást, majd ez gyorsan 152 csatorna választékává vált. Mindeközben az internet sebessége szédületesen felgyorsult, 2010 után már pillanatok alatt betöltődött bármilyen oldal. A fiatalokra végtelen mennyiségű információ zúdult. A fókuszált olvasás egyre ritkábbá vált a felnövekvő nemzedékek körében. Sokan hozzászórtak, hogy csak felületesen futják át a szöveget. Jókai összetett írásművészete egyre szűkebb rétegnek mutatkozhatott meg, s egyre többen panaszkodtak amiatt, hogy mennyire nehezen érthető, mennyire nehezen építkezik. Tipikus példa erre a Vaskapu leírása **Az aranyember**ben. Negyven oldal, ezen a negyven oldalon keresztül az író bevezeti az olvasót a regény világába. Ami korábban természetes volt, az most szokatlan, ma rendszerint erős felütéssel kezdik a regényeket és a filmeket, például valakit meggyilkolnak, leesik egy szakadékba, esztét veszti vagy menekül valaki elől. Jókai ezekkel az eszközökkel nem élt, nem próbált hatásvadász lenni rögtön a regény felütésekor, nem is volt erre szüksége.

Elismerem, számunkra, a mi nemzedékünk számára még a fókuszált olvasás volt a

természetes, hosszabb ideig tudunk koncentrálni a szövegre és könnyebben ment. Nyilván akkor sem mindenkinek, de az illető a nehézségeit akkoriban vonakodott kitenni az ablakba. Ma már nem így van. Persze, a legmodernebb szórakoztatóipari trendek felerősítették a Jókaival kapcsolatos panaszokat. A tanulók nagy része hozzászókkott az internet azon változásához, hogy mindent legfeljebb másfél percben kell összesűríteni. Az egyik legnépszerűbb netes média, a TikTok már csak így működik. A fiatalokra mindez nagy hatással van, sokan közülük már csak percekre tudnak fókuszáltan figyelni.

Természetesen ez kedvezőtlenül hat Jókai nimbuszára, de azon kevesek, akik megmaradtak rajongóinak, nem fognak elpártolni tőle. Az idő másképpen hat az emberekre, de az új nemzedékeknek meg kell tanulniuk, hogy nem mindenben halad az idő jó irányba. Bár elkerülhetetlenek a változások, szerintem Jókait továbbra is érdemes melegen ajánlani a fiataloknak – s bár a kötelező megnevezést kissé finomítanám, a lényegét változatlanul hagyám. Jókait mindenkinek illik ismerni, sőt olvasni. A tanároknak fel kell hívni a figyelmet arra, hogy Jókai regényei másfajta hozzáállást igényelnek. Meg kell értetni, hogy a fókuszált olvasásnak megvan a jutalma, s hogy nem csak kortárs szövegekkel találkoznak majd életük során. Abban persze igazuk van a fiataloknak, hogy ezt a hozzáállást jobban meg kell alapozni. Kevesebb lexikális ismeretet kellene tanítani a magyarórákon és több hangsúlyt kellene helyezni az értő (fókuszált) olvasásra. A tananyagot pedig ennek érdekében kell módosítani, változtatni.

Az a véleményem, hogy nem Jókainak kell alkalmazkodni a mai kor emberéhez, hanem a ma emberét kell felkészíteni Jókai olvasására. Ennek a módszernek a kidolgozása meghaladja ezen cikk ambícióit, ez már a magyartanítás, a módszertan feladata. A modernizálás csak kilúgozná az eredeti szándékot, hiszen Petőfit vagy Vörösmartyt sem hígítjuk fel, hanem eredetiben értelmezzük. Jókainak nagyon fontos mondanivalója van minden magyar számára, a jövőző magyarjainak is. A magyarok szabadságszeretete, függetlenség iránti vágya és elkötelezettsége az igazság és a jogszerűség iránt leginkább Jókai műveiben mutatkozik meg. Jókai által megtanulhatja minden magyar, hogy bennünk mindig is megvolt az önálló gondolkodás iránti igény, s ha kénytelen-kelletlen alkalmazkodtunk is némely nagyhatalomhoz, belül függetlenek maradtunk. Írásai révén Jókai olyan értékeket hirdet, amelyeket ma is aktuálisaknak kell tekintenünk. S mivel olvasás nélkül egy szerző sem lehet élő, tovább is kell adnunk a stafétabotot: olvassunk Jókait, mert igenis jó és időszerű ma is!

Barna Róbert: ÁlomJókai

Ma korán lefeküdtem. Nem kellett sokáig várni, hogy elaludjak. Fárasztó nap volt. És idegesítő. Dolgoztam egy raktárban. Vagyis melóztam. És rakodás közben egész nap az járt a fejemben, hogy még mindig melózok. Olyat, vagyis olyanokat csinállok, amiket nem szeretnék csinálni. És még mindig nem tudok elindulni valami igazi felé. Mert én írni szeretnék. Rendben. De miből

élek meg akkor? Az az igazság, még mindig döntésképtelen vagyok. Mintha a gyerekkorban ragadtam volna. Sejttem, miért.

Erről valahogy Jókai jutott eszembe. Az, hogy először – szinte gyerekként, talán a család tanácsára – ügyvédnek készült. Vagyis azt csinálta, amit kellett, és nem azt, amit igazán szeretett volna. Mesélni, írni. Gyakornok lett egy irodában. Szorgalmasan készült az ügyvédi vizsgára. Aztán – talán véletlenül - Pestre utazott, és Pesten új irányt vett az élete. Megszerezte ugyan az oklevelét, de döntött. És nem törődve senkivel és semmivel, megvalósította a gyerekkori álmát. Csinálni kezdte azt, amire vágyott, az írást. Persze szerencséje is volt, hiszen megismerkedett Petőfivel. És a barátja, Sándor, elvitte a fiatal írók társaságába. Ez megkönnyítette számára a döntést. Írni kezdte sorra a könyveit.

Hol vagyok én ettől? – kérdeztem magamat. Tudok én valaha is az írás mellett dönteni? De jó lenne, ha nekem is segítene valaki! Jókai sorsdöntése nem véletlenül jutott eszembe, hiszen egész gyerekkoromat ő kísérte végig. Jól ismertem az írásait. Mert az apám nagyon szerette a könyveit, és elhatározta, hogy megszeretteti velem is. Minden este, amikor lefeküdtem, az ágyam szélére ülve, Jókai regényeiből olvasott fel egy-egy kis részt. Mert úgy gondolta, hogy így majd én is megszeretem ennek az írónak a történeteit. Persze ott volt az a hátsó szándék is, hogy a Jókai álom-meséit hallgatva, könnyedén kerülök át a saját kis álmomba.

Most ugyan az álomba kerülés másképp történt. De talán éppen Jókai történeteire gondolva, most valahogy könnyebben kerültem át az álomba. Már ott feküdtem a paplan alatt, és vártam az apámat a következő Jókai könyvvel, hogy nekikezdjen egy új fejezet felolvasásának.

Ugyan már jól ismertem Jókai történeteit, de arra sohasem éreztem indíttatást, hogy megnézzem, hogy hogyan is nézett ki az író annak idején. Ezért is volt olyan meglepő, hogy nem az apám, hanem egy ismeretlen jött be a szobába, és azt mondja nekem, hogy ma ő lesz a felolvasó. És kedvesen mosolygott, ahogy az apám is szokta. Leült az ágyam szélére, és bemutatkozott: a nevem Jókai Mór. Majd azzal folytatta, hogy tudja, hogy ismerem a nevét, és minden álmomat is ismeri. Sőt, arról is tud, hogy gyerekként mindig is arról álmodoztam, hogy felnőttként én is író leszek. Vagyis pont olyan, mint ő, egy következő Jókai Mór.

Vajon miért jött ő ide? – kérdeztem magamtól. Ezt persze nem mondtam ki, de ő mintha hallotta volna a kérdésem, vagyis amit erről gondolok. Azt mondta, ő éppen egy másik Jókai Mórt keres. Ezen a válaszon még jobban csodálkoztam. Hiszen ő nemcsak az álmaimról tudott, hanem a gondolataimban is olvasott.

Amit ezután mondott, még ehhez képest is meglepőbb volt. Azt mondta, hogy azért jött, hogy most végre személyesen is megismerkedhessünk, és hogy beszélhessen velem. Mert az nem igaz, amit terjesztenek róla, hogy ő soha életében élőszóval nem mesélt senkinek. Hát most nekem nem kitalált történetekről akar mesélni, hanem lényeges dolgokról, az életről és a gyerekkorról beszélne velem.

Én meg odaadóan hallgattam a szelíden duruzsoló hangját, és azt is, amit eddig mondott nekem. Hirtelen mintha egy villámcsapás szaladt volna keresztül rajtam. Remegni kezdtem. Hányingerem lett attól a mondatától, hogy szerinte én már régen felnőttem. Felnőtt vagyok. Mi a gondod azzal, hogy már igazi férfi vagy? Neked ennek örülnöd kellene! – jegyezte meg ezt követően. Hát nem nagyszerű az, hogy gyereknek érzed magad? Hiszen aki meg tudja tartani magában a gyerekségét, abból lesz igazi alkotó.

Nem nagyon értettem, hogyha most is gyerek vagyok, hova kellene visszamennem?

Feküdtem a gyerekágyban, és hallgattam a vendégem. Azt, aki azt mondja, hogy ez a felnőttég nem mese. Itt már nem idegeskedtem amiatt, amit mondott. Nyilván azért túlzott, nevezett felnőttnek, mert ahogy eddig is mindenről tudott, arról is tudhatott, hogy csodagyereknek tartanak, aki szinte mindent megjegyez, és akit mindenki csodál az emlékezőtehetsége miatt. Ő azért látogatott meg, mert az utódját keresi, azt, aki folytatja, amit ő elkezdett. Aki olyan lesz majd a valóságban is, amilyen az álmában is volt, aki egész életét az írásnak szenteli, vagyis annak, amit olyan sokszor ő is megálmodott, és meg is valósított.

Azért vagyok itt, azért jöttem ide – fejezte be ezt a gondolatmenetét – hogy a saját fülemmel halljam a hangod, a beszéded, hogy személyesen lássam, hogy milyen is vagy igazán. Szeretnék megbizonyosodni arról, hogy olyan valakivel állok szembe, aki meg is valósítja azt a gyermeki álmot, amit oly sokszor megálmodott, mert ebben van a lényeg.

Az életben a gyerekkori álmok a legfontosabbak. Az, hogy te már sokszor álmodtál arról, hogy író leszel, egy második Jókai, ez nagyon tetszik nekem. Nagyon jó jel a számomra, hogy emlékszel is az álmaidra. Én máris érzem a rokonságot kettőnk között.

De ehhez nekem még azt is tudnom kell, hogy te igazán ismered az írásaimat.

Ezért még felteszek két kérdést egy könyvemből. Természetesen csak olyanból, amit valaha felolvasott az apád neked. Ha ezt megoldod, akkor végre elértem a célom. Akkor végre elért minket a közös öröm. Akkor végre megtaláltam benned azt, akit annyira kerestem. Te leszel az utánam következő Jókai.

Az első kérdésem az, hogy az *Egy magyar nábob* első soraiból ismételj el legalább egy sort!

És én megteszem:

„Rút fergeteges idő van, az ég felhős, a föld sáros, szakad az eső két hét óta, minden ér kiáradt kiöntött...”

Nem véletlen, hogy megragadt bennem e könyv kezdő mondata, mert amikor ezt az apám felolvasta, akkor már egy hete esett az eső.

Jöjjön akkor a következő! – tette fel Jókai a mindent eldöntő kérdést:

Mi volt az utolsó mondata az *Egy magyar nábob* nak?

A válasz újra könnyű volt, hiszen az utolsó mondat így szólt:

„Enfin, örökké mégsem fog élni.”

Erre a sorra sem véletlenül emlékszem – magyaráztam el Jókai Mórnak. Tudniillik az utolsó sor nagyon megrázott annak idején. Sokáig nem is tudtam elaludni miatta. Csak színleltem az apámnak, mintha már aludnék. Mert akkoriban nagyon izgatott ez a kérdés. Hiszen én örökké akartam élni. És félni kezdtem, hogy egyszer az életemnek vége lesz. Még most is emlékszem, hogy féleberem fekszem a takaróm alatt, és elképzelem kopaszon, ráncos pofával az életem végén magamat. Na, ezen aztán igazán felnevettem.

Jókai meg visszanevetett rám. Eddig némán figyelte a történetem. Most még a hangját is felemelve, mondani kezdte: látod, így, ilyen tisztán, csengőn, üdén csak egy gyerek nevelhet. Egy

olyan, amilyen te vagy. Mert te még nem veszítetted el sem az emlékeidet, sem a gyermeki vigyorgást. Ez a jó írások kezdete. Az igazi írás kiindulása. Az a jó, hogyha írás közben igazi jókedved van. Ez nem a megjátszott jókedv. Ez egy gyermeki jókedv. Ebben a jókedvben az író élvezi az írást. Az írás öröme győzelem a nehézségekkel teli világ felett. És Jókai még ezek után sem hagyta abba az oktatásomat. Tovább magyarázott a megtartott gyermekségről. Arról beszélt, hogy egész életünkben gyermeknek kell maradni, ha írni akarunk. Csak egy örök gyermek tud igazi írást megálmodni! A te álmod én voltam. Én meg rólad álmodoztam. Azt hiszem, hogy beteljesültek az álmaink. Én vagyok az első Jókai. A második már te vagy. És én már azt is tudom, hogy te – mint egy igazi író – leírod majd a találkozásunkat. És beleírod majd azt is, amit az írásról meg az örök gyerekségről mondtam neked.

És igaz volt. Valóban így történt. Amint felébredtem, azonnal nekiálltam leírni az álmomat.

Tessék! Itt van.

Jahoda Sándor: Szöktetés a világból

Sándor persze dühös volt. De mikor nem?

– De mikor, ha nem most? – kérdeztem.

– De miért pont őt?

– Mert őt szeretem.

Sándor morcosan legyintett egyet.

– Nyolc évvel idősebb nálad.

– És ha húsz évvel lenne idősebb nálam, akkor is...

Itt a fejéhez kapott, és úgy nézett rám, mintha megháborodtam volna.

– Van egy lánya... – suttogta elhűlten.

– Tudom.

– Egy *törvénytelen* lánya.

– Ez sem tántoríthat el engem. Szeretem.

– És azt tudtad, hogy **KATOLIKUS??** – hörögte vészes nyomatékkal.

– Nem. Hát ez érdekes...

– Megtiltom, érted? Megtiltom! Ha elveszed, kész, leveszem rólad a kezem. Nem támogatlak többé se pénzzel, se...

– Sándor, megbocsáss, neked sohasem volt pénzed.

– És? Az én erkölcsi támogatásom az szerinted bakfitty? Ha te megteszed azt, amit én megtiltok neked, akkor... akkor...

– **Megtiltod?!**

– Nem tréfálok, Móric! – kiáltotta szilaján.

És elzúgott, mint egy fergeteg, mint egy lángoszlop, mint egy Petőfi...

Ültünk Róza kis-svábhegyi villája kertjének asztalánál, messze a világ zajától, senkitől sem háborgatva, és kortyolgattuk a hegy kitűnő levét. Róza kedves kis szalmakalapjában, én meg a kedvenc hálósipkámban; csodás volt, álomszerű. Megfogtam a kezét, és vidoran megkérdeztem tőle:

– Te Róza, mit szólnál ahhoz, ha holnaptól, hétfőtől már Jókainé Laborfalvi Rózának hívnának?

– Ez lánykérés akart lenni? – huncutkodott a kedves.

Térdre ereszkedtem előtte.

– Hozzám jössz feleségül?

– A legnagyobb örömmel, Jókai Próza!

– „Próza”?

– Így hívnak színházi berkekben.

– Nem rossz, nem rossz... – hirtelen felfigyeltem valamire. – Róza, te is hallod ezt a csörtetést?

– Igen. Mi lehet az? Vadkan?

– Medve?

– Nem... nem ...

Mindketten felpattantunk és földbe gyökerezett lábbal néztük, amint sebesen a kert felé iramodik Petőfivel az élükön, anyám és nővérem, Eszti. Összenéztünk Rózával – és mint a nyúl, elfutottunk a másik irányba... Petőfi, mint messze földön híres futó és gyalogló, utánunk szaladt, de anyám a sértéstől és a sietségtől fulladozva, rákiáltott:

– Hagyja, Sándor... ezen már úgyse lehet segíteni!... – Eszti közben görcsösen fogta anyánk karját.

Sándor teátrálisan térdre esett, és még utánam ordította, lőtte a búcsúbombáját:

– **A Mór megtette kötelességét, a Mór mehet!**

Soha többé nem látom Sándort, örökre vége a barátságunknak...

Másnap Pesten megesküdünk Rózával. Rendkívül boldogok voltunk. Egy hét múltán azonban rendkívül boldogtalan lettem. Fülemben jutott, hogy édesanyám kitagadott az örökségből, és ***megátkozott!*** Nagyon megijedtem. És ettől kezdve mindennap történt valami. Hol a kabalából mindenütt viselt hálósipkámat sz...a le egy galambcsapat; hol egy nagy kupac kutyagumiba léptem az utcán, ahol andán andalogtunk szép feleségemmel; hol a Normafánál a fűvön megcsúszva egy csalánbokorba zuhantam; hol pedig otthon leszánkáztam négy lépcsőfoknyit... De nem sorolom tovább! Fizikailag és lelkileg a padlón voltam. Elég az hozzá, hogy tegnap este a kertben, egyedül, teátrálisan térdre estem és karjaimat a magasba lökve, ekképpen kiáltottam fel: ***Ó, Édesanyám, vedd vissza rólam az átkot, különben belepusztulook!...*** És bögttem, mint egy csecsemő...

Drága jó feleségem azóta is ápol és gondoz. Le a kalappal, illetve a hálósipkával, mindent ő csinál. Ő írja a regényeimet, tárcáimat, novelláimat. Nekem csupán az a dolgom, hogy felülre odáírom: „Jókai Mór”. És kész. El van intézve. Egy szavam se lehet rá. Kiváló asszony.

Ez ment vagy három hónapon át. Nekem már felfekvéseim lettek, annyit feküdtem. Aztán egyszer csak az ágyam szélére ült és könnyes szemmel azt mondta:

– Nem jó ez így, Mór!

– Mi? Elakadtál a regényben?

– Nem. Arról van szó, hogy te nem tudsz színésznő lenni, én meg nem akarom elbitorolni tőled a „Próza” nevet.

– Ö...

– Mert Róza mellé az, hogy „Próza”, az nem, azt nem...

Szegény feleségem zokogni kezdett. Most mi tévő legyek? És akkor megvilágosodott minden!

– Tudod, mit?

– Mit?

– ***Én*** fogok írni, úgy, mint régen!

Rám nézett azokkal a könnyben úszó őzikeszemeivel. És lassan elmosolyodott.

– Az bizony jó lenne... – szólt csendesen. – Édesanyád azt írta, már nem haragszik rád, és kérte, hogy látogassuk meg. Szeretettel vár minket! És Petőfi Sándor sem neheztel már rád... ránk...

Felültem az ágyon, kipattantam belőle, odaléptem az íróasztalhoz, és leültem a székre. Megropogtattam az ujjaimat, akár egy pianista a koncert kezdetén, és felrikkantottam:

– Hol is tartottunk?

Jahoda Sándor: Három dialógus

Olthatatlan

- Vigyázzon, doktor úr! Hajoljon le! *Itt van!...*
- Uramisten, már megint!?!...
- Bújjon gyorsan az asztal alá! Úgy, ni! Pszt, mindjárt kopog...
- ...
- Jó napot kívánok, hölgyem. Nem látja, hogy mi van kiírva a rendelő ajtajára? „Kérjük, kopogással ne zavarja a rendelést.”
- *Hol* van a Józsika?
- Mármint, hogy... a „Józsika”?
- Tudja maga, kiről beszélek. Hol van a doktor úr?
- Á, a doktor úrról van szó! Ö... elment pecázni.
- Na, ne etessen, jó?!
- Nem, ő nem szokott etetni, csalival szokott ho...
- Hülyének néz?
- Nem, nem, nyugodjon meg, hölgyem...
- Érzem az arcszesze illatát... amitől *mindig* úgy beindulok... Mmm... Á! hát itt vagy, bogaram?...
- Kérem, ne zaklasson, én a munkámat végzem...
- Ott az asztal alatt? Én is bebújok melléd... bár, kicsit szűkös a hely, de mindent lehet, csak akarni kell...
- Doktor úr... akkor én most hívom megint a rendészetet...
- Híívja!!... de sürgőseeeen!...
- Na, picinyem... amíg ez a néember itt telefonálgat, addig mi eljátszadozhatunk... hú! mi ez a *kemény* itt?...

- a... ah... a... sztetoszkópom... jaj!...
- És azt a nadrágodban szoktad hordani? Ráadásul... **ekkorát?** Ki vele, drágám!...
- ... igen, igen, és megint nemi erőszakot követ el a doktor úrral szemben... mi? Jól hallotta!
Nem, dehogyis!
- Kisasszony, lesz szíves kibújni az asztal alól és velem jönni?
- Nem lehet. A doktor úrnak sokkal tartozom.
- Még egyszer mondom, kisasszony, de most már...
- Nem lehet. Megmentette az életemet.
- Tényleg megmentette a doktor úr az életét.
- És?
- Én természetben fizetem ki a jóságát. Örök életre vele kell maradnom.
- Ott az asztal alatt? Na, egy-kettő fölállni!
- Nem lehet. Már mindent megterveztem. Férjül veszem őt.
- Jaj, ne, segítséééég!...
- Kisasszony, ne akarja, hogy fizikai erőt alkalmazzak önnel szemben!
- Nem lehet. Hát nem értik? A sors akarta így. Hogy tehetnék én az égi hatalmak akaratának ellenében? Szeretsz, picikém?
- Se...!...
- Jól van. Hívja ki a rendőrséget, addig én elállom az utat, ha esetleg...
- Rendőség? Szeretnék egy bejelentést tenni... azt hiszem az hadsereget is mozgósítani kéne... zaklatás... munkavégzés többrendbeli akadályozása... szerelem...
- Szeretlek, Józsikaaaa!...
- Segítséééég!...

Mű-kritika

- Mit hozott?
- **Ezt.**

(...)

- Elképesztő. Nem találok szavakat. Ezt...
- Köszönöm, uram.
- ... harminc év múlva sem fogják érteni, nekem elhiheti. **Sot!** Ötven év múlva se.
- Megtisztel.
- Majd csak...
- Majd csak...?
- Majd csak megleszünk nélküle.

Ki hitte volna?

- Képzeld, tegnap találkoztam tegnap a Margitszigeten a brit trónörökösse!
- Ne mondd!
- De. Te, hogy az milyen fess, milyen... ö...
- Milyen?
- Milyen udvarias. Egyszerűen nem találok szavakat rá. Leesett a zsebkendőm, mire ő azzal az igazi angol dzsentlűmeni hangon megszólított: „Well, hölgyem, úgy látom, ha nem tévedek, leesett a zsebkendője!”
- Na, és mi volt még?
- Hát majd leesett az állam! Ki hitte volna, hogy léteznek még ilyen trónörökösök!
- Na, és felvette?
- Á, ő nem veszi fel az ilyesmit. Tudod, a jó modor, a jólneveltség, a tapintat meg...
- És még mit mondott?
- Ne is kérdezd. Semmit. De ha láttad volna!
- Mit?
- Ahogy biccentett felém finoman, ahogy ellejtett, és ahogy a szeme nézett rám...
- Hogy nézett rád? Ne csigázz!
- Olyan hideg közönnyel, olyan... nem is trónörökös módon, hanem fenségesen, királyian...
- Akkor beléd szeretett.
- Gondolod?
- Teljesen egyértelmű.
- Hááát... nem is tudom...

- Nekem elhiheted. Szerelem első látásra.
 - Most, hogy mondod... tényleg... mintha...
 - A sárgaságig irigy vagyok rád!
 - Jaj, ha ezt tudtam volna...
 - Meggyűlöltelek. Nekem miért nem vallanak szerelmet trónörökösök? Na, megállj csak! Nesze egy pofon!
 - Au!
 - Nesze még egy!
 - Au!
 - Hallani sem akarok rólad többet! Töröllek az ismerőseim közül! Ne, ne bőgj! Gondolkodtál volna *akkor*...
 - Jaj, Istenem! Pedig téged akartalak az Első Udvarhölgynek javasolni!
 - Dacolok veled! *Nem!* Azért se!
 - ...
-

Jókai Mór: Tököli-emlékünnap Újvidéken (Augusztus 29-én)

E század első felében egy tehetős szerb úr minden vagyonát nemzete boldogítására hagyományozta.

Neve Tököli Sebő, a néphagyomány szerint ivadéka dicső emlékű szerencsétlen fejedelmünknek, kinek hamvai Iz-Nikmid temetőjében nyugszanak: oly idegen földben!

Tököli Sebő alapítványából támadt a pesti szerb növelde és a Matica Szerbszka irodalmi intézet; ezeknek köszöni első kézből a magyarországi szerb nép értelmisége kifejlődését.

Ugyane Tököli Sebő, ki egy magyar kivándorolt ivadéka, mint „bevándorló” jött be egykor „édes hazájába”; nem feledkezett meg a kötelességekről, melyek a hon irányában a „fogadott fiút” is kötelezik; több hagyományai között a debreceni reformált tanodánál s a magyar tudományos akadémiánál is örökíté nevét alapítványaiban; ez utóbbinak kétezer pengőt hagyván.

És hagyott mind a két testvérnépnek egy minden kincsnél drágább intést, melyet jó lesz ereklyeként tartogatnunk; amidőn azt mondá, hogy e két nemes népnek csak a művelődésben szabad egymással versenyezni, s magyarnak és szerbnek csak segélyre, de tusára nem nyújtani ki kezét. – Vajha sohase lennének szavai elfeledve!

Ez évben a boldog emlékü honfi halálának napját nagy ünnepélyel szentelé meg a szerb értelmiség Újvidéken, s erre a Matica Szerbszka egylete által a Magyar Tudományos Akadémia is meghívott, mely meghívást annyival nagyobb készséggel fogadá, minthogy az akadémia is megdicsőült hagyományosai közé tartozik.

A küldöttség elnöke, báró Eötvös megbetegedvén, nála nélkül kényszerültünk útnak indulni, az akadémia részéről hárman: Toldy Ferenc, báró Podmaniczky Frigyes és én; a hazai sajtót Urházy György képviselte.

A gőzös Pestről is nagyszámú vendéget vitt már magával, kik a Tököli-ünnepélyre szándékoztak, e szám azonban éjfélig egész logaritmussá nőtt, amidőn minden állomásról érkező szerb küldöttségek a hajó minden lakható részét megtölték.

Ott voltak a szerb nép nevezetességei minden politikai színezetben, akik Bécs, Pest vagy Belgrád felé fordulva szoktak elaludni és fölébredni.

Ott találkozánk Csernovics Péterrel és Stratimirovics tábornokkal. Hogy Csernovicsnak nem kell a keresztnévén kívül egyéb címet adnom, az az ő érdeme.

Az egyik asztalnál egy bécsi, egy prágai és egy újvidéki úr vitáztak azon, hogy melyik leend a kettő közül a szerb vajda? A kérdés így volt felállítva: vagy a bécsi kormány kandidál, s a szerb közönség választ a nevek közül, vagy a szerb kongresszus kandidál, s a bécsi kormány választ azokból vajdát. Igen sajnálom, hogy e humorisztikus ötlettől meg kell fosztanom élclapjainkat.

Mi pedig azalatt a hajó farában vitatkoztunk azokról, amik jönni fognak. – A tábornok igen nyájas, közlékeny ember: ha úgy kezünkben volna hatalom és tehetség, ahogy nincs, nem mondom, hogy nagyon meg ne férhetnénk egymással.

Csernovics nyílt, egyenes, mindenen keresztülörő jellemét mindenki ismeri, s ez az, mi a szerb köznép előtt annyi varázssal bír. Az elmúlt kongresszus alkalmával, midőn a városba megérkezett, a csajkások csoportostul fogták körül, s hangosan üdvözlék: „Mit ér az üdvözlés” – mondá Cs. –, ha nem látom várostokban lobogni a magyar zászlót? „Kitűznők, de tiltva van”, felelének azok. – „Akkor bocsássatok, ti nem vagytok szerbek, amit a szerb szívében jónak hisz, az megcselekszi, s nem kérdi, mi lesz azután?” Ezzel otthagya őket, s később fölment Ph. tábornokhoz, ki ott királyi biztos volt. Panaszlá, hogy a magyar nemzeti zászló kitűzése tiltva van. – „A katonai végvidék nem Magyarország, felelt a tábornok, az osztrák tartomány.” – „Pedig én mégis azt hiszem, hogy ki van tűzve valahol a nemzeti zászló.” – „Azt nem merné megpróbálni senki.” – „Én mernék rá fogadni.” Fogadtak, s azzal az ablakhoz léptek, és íme, már akkor ott lobogott a palota előtt a piac közepén levő kút fölött a magyar nemzeti zászló. A tábornok elébb haragudni akart, azután elmosolyodott; „Legyen tehát ott az »ön« kedvéért.” – E vonás is eléggé jellemzi azon viszonyt, mely Cs. és a szerb nép között fűződik.

Késő estig elvitatkoztak közügyeink felől; végre Cs. féltréfával azt mondá a tábornoknak: – „Fogadok kétszeres tétbe, hogy ön be fog menni a Reichstrathba.” – „Én meg abba, hogy ön megy be.” – „Ez ellen pedig százat teszek egyre.” – A csípős esti szél átjárt bennünket, a tábornok fogfájásról panaszkodott, melyet semmi szer sem bír gyökeresen meggyógyítani. – „Rossz fog ellen hilft kein octroy, tábornok úr, mondám – csak Gewaltmassregeln.” – „Igaza van: no, arra fogadok is, hogy ez a fogam nem megy be a Reichsrathba!”

De vajon a többi bemegy-e?

Éjfél után három órakor érkezett meg Újvidékre a vendégekkel túltömött hajó. Az ünnepély rendezői ott vártak bennünket; egy zenekar felváltva a szerb néphimnuszot s a Rákóczi-indulót hangoztatá a kiszálláskor.

De túldörgé a zenét a lelkesült „zsivió” és „éljen” kiáltás, mely felriadt, midőn Csernovicsot megpillantá a nép. Képzeltetni azok ragaszkodását, kik egész éjszakán át ott vártak a parton a szokottnál két órával később érkező hajóra, hogy legnépszerűbb emberüknek egy éljent kiálthassanak.

A Pestről jött küldöttség tagjait kocsikkal várták, és vitték szállásaikra; csupán Cs. nem jutott hozzá, hogy kocsira üljön, mert őt a lelkesült nép körülfogta, s úgy kísérte zeneszóval szállásáig – én már rég ágyamban feküdtem, míg odakünn folyvást hangzott a „zsivió” és a szerb himnusz zenéje.

Szállásra a város egyik legtiszteltebb férfiához, a szerb nép kitűnő jogtudósához, Hadzics úrhoz jutottam, ki hat évig lakván Belgrádon, a szerb nemzet törvénykönyvének kidolgozásával örökíté nevét. Deák Ferenc mint igazságügyminiszter osztályfőnökséggel kínálta meg, s b. Eötvösnek is régi ismerője.

Mindenki nagyon sajnálta, hogy Eötvös nem jöhetett el, órá különösen vártak.

Mindenki emlegette őt, mint a nemzetiségi határozat volt szerkesztőjét, s szerette volna őt bővebben felvilágosítani, mert e határozattal – Újvidéken legalább – nincsenek megelégedve.

Most szóljunk az ünnepélyről.

Újvidék egy szépen emelkedő város, mely a forradalom alatt elpusztult; mint tudjuk, a bán innen akarta megostromolni Péterváradot, s a várból halomra lőtték. Azóta hamvaiból újraemelkedék, s főutcája kétemeletes házsoraival bármely metropolisnak díszére válnék; igaz ugyan, hogy még a külső utcák nagy része most is romban hever, s a város egy kerek millió adóssággal bír.

Tizenhatezernyi lakosának mintegy fele szerb, s ez a tehetősebb része; a többi katolikus s mindkét protestáns, azok közt az ezereken felül haladó református atyafiak a legszegényebbek, még szentegyházak sem voltak képesek eddigelé építtetni, amivel a legkisebb református falucska is bír, s el kell csenevészniök, ha hitsorsosaik buzgalma nem segít ínséges állapotukon.

Kilenc órakor indultunk az óhitűek templomába, ott találkozánk még Ignjátovics és Branovacsky képviselőtársainkkal, ismerős arcaik amaz emlékezetes múzeumi napokból, mint rokonaik képei tűntek elénk. Mégsem egészen idegen helyen járunk!

Éppen tizenkét óráig tartott a szentmise, és a megdicsőültérti gyászáldozat; a liturgia szent énekeit, miknek búskomor dallama szüntelen a szerb népdalok és hősköltemények melódiáira emlékeztet, egy gyermekhang által énekelt hosszú ábrándos dal végezé, melynek, bár szavait nem érthetők, de panaszló, búsongó menete mindvégig meghatóan bilincselé le figyelmünket, míg a szerbek elragadtatva hallgatták azt.

A templomból a városház udvarára tért az ünnepély, mely szerb nemzeti színekkel volt feldíszítve, egy fülkében Tököli Sebő olajba festett arcképe állt, s az arckép előtt éneklék a néphimnuszot, szavaltak költeményeket, s végül Szubotics szerémi alispán tartott beszédet a szerbek s magyarok közti egyetértésről. Egy püspök, a péterváradai kormányzó-tábornok s néhány magyar díszruhás földesúr, Arad város küldöttei, élükön Török Gábor polgárnaggyal, képezék

velünk együtt a páholyok közönségét, míg az udvarra nyíló ablakokat Újvidék szépei foglalták el.

Két órakor 150 terítékű lakoma tartatott, melynek igen érdekes tóosztjai közül a legtöbb a szerbek és magyarok közötti egyetértésre volt köszöntve, azok közül Branovacsky és Ignjatovicsé magyar nyelven, az akadémiai küldöttekével együtt. Olyan szép volt: osztrák tábornokokkal sorba koccintanunk – „a szerb és magyar egyetértés örökké tartására”. Ittunk a horvátokért is: e tóosztot Sztratimirovics mondá; azután a „nagy szerb testvérekért” a Száván túl; így aztán apródonkint a bosnyákokért, montenegrítákért s azoknak vitéz fejedelméért, harcaik dicsőséges kimeneteléért; a püspök és a tábornokok ez utóbbi tóosztok után eltávoztak.

Valóban oly hosszú volt az ebéd, hogy nehéz volt végét várni: kénytelenek voltunk szomszédainktól búcsút venni, hogy időnk legyen átrándulhatni Karlovicára, a patriarkához, ki betegsége miatt nem jelenhetett meg az ünnepélyen.

Két kocsin mentünk; az egyiken Csernovics és Podmaniczky, a másikon Toldy és én. Utunk keresztül vitt az emlékezetes hídfőn és Pétervárad kapuin; annak katonás egyformaságú utcáján, mindenütt katonáőr, katonavámszedő, sétáló katona, pipázó katona, hídon, utcán, ablakokban, a sötét kapuboltozatok alatt, s különös volt látni, hogy e katonák mind üdvözlék Csernovicsot – határőrök voltak –, még a vámszedők sem állították meg kocsijainkat a hídon.

Karlovic egy regényes, zöld szőlőkkel beültetett dombláncolat völgyében fekszik, honnan kettős tornyú metropolitán temploma messzire kitűnik. A patriarka még ugyanazon egyemeletes palotában lakik, melyet Csernovics ősapja építtetett e célra száznegyven év előtt; ugyanazon jellemzetes alacsony ablakok, a tetőnek egész a földszín padmalyáig aláhajlása, miáltal az emelet összekeskenyül, belül a mély és vastag boltozatok, mind ahogy ezt a legtöbb őskori szerb épületeken látni.

A patriarka rögtön fogadott bennünket, amint bejelenteténk: ott ült olvasószobájában egy szögletbe fordított asztal előtt, igen egyszerű régi székek, asztalok képezék bútorzatát, miken becses kötésű imakönyvek voltak a legértékesebb tárgyak. Ő maga négy gyertya mellett a legújabb hírlapokat olvasá.

Rajasics patriarka egy hetvenéves ősz; piros, eleven arcszíne, ép fogai meghazudtolják korát s beteges hírét, hosszú, ezüstfehér haja, mely kétfelől vállára borul, s övig érő kéthegeyű ősz szakállá valóban oly alakot mutatnak benne élénk, minőnek a hajdankor patriarkáit képzeljük. Ő maga is azt mondja, hogy egész a szívéig ép még, de azon alul nem a maga embere többé. Folytonos hashártya-görcsben szenved, mely legkisebb mozgásra elviselhetlenné súlyosul.

Hanem ez nem gátolá abban, hogy igen élénk beszélgetést folytasson velünk. Szinte két óráig voltunk nála, s azon idő alatt rendszeren ő vitte a szót, kétszer is felkeltünk, hogy jöjjünk, újra leültetett. Azokban, amiket beszélt, igen sok tanulságos volt, s amellett részemről különös élvezetem volt az én barátom Podmaniczky Frigyes diplomáciai tapintatának, s Toldy Ferenc barátom politikai egyenességének bámulatában, magamra nézve igen alkalmasnak találván annak a szerepét az egész expedícióban, aki hallgat és hallgat (qui tacet et audit).

Este a város ki volt világítva – a német urak házait kivéve –, nekünk, „pestieknek” szokatlan tünemény, kiknek nemzeti ünnepélyek estéjén nem lehet megtudni, melyik ház birtokosa visel német nevet? Az ünnepnap fáklyás zenével végződött.

Másnap visszajöttünk, búcsúlátogatásainkat megtéve szíves házigazdáinknál, s a szerb pártok

vezetőinél, s még azon éjjel Kikindára szekerezve, szombaton reggel Pestre érkezünk. Az éji utazás, mint szokta, most is megtöré egészségemet, mit előre is tudtam, de mégis nagy nyereségnek tartom ez út tapasztalásait, s eltűrom értük katarrhusomat.

Megtudtunk egyet, ami felől eddig talán kétségben voltunk. Két szerb pártot lehet felismerni: egyik az, mely magát a magyar alkotmány alatt, a megyei autonómia mellett mindig boldognak érzi, mely áldozni a hazáért serény, mely a mienk volt, s lesz; mely bízik bennünk, és szeret – és egy másik, mely nem egyenjogúságot, de felüljogosítást kíván. Mi család játékot az utóbbiakkal nem űzhetünk; mi nem tehetjük azt, amit tesznek talán mások, hogy a horvátot a szerb, a szerbet viszont a horvát, román és német fölötti szupremáciával kecsegtessük, hogy egy és ugyanazon földdarab birtokával Horvátországot és a Vojvodinát ígérjük kiegészíteni, hogy egy és ugyanazon széken ülésel a zágrábi érseket és a patriarkát biztassuk, csak hogy ideig-óráig céljainkat elősegítsék. Mi jogot, igazságot kínálunk mindenkinek, s bárha később is, de mindenki meg fog hozzánk térni.

Annyi kétségtelen, hogy a testvérm nemzetek nagy része, különösen köznépe és birtokos értelmisége az, amit hazafipártnak szoktunk nevezni: ez a mienk. E derék, e nemes pártot nekünk, történjék bármi a közeljövőben, végezzenek mások a testvérm nemzetek nevében szomorúságunkra másként, elhagynunk vagy föláldoznunk sohasem lesz szabad.

Bakó Endre: Csáth Géza „szoboszlói konfliktusa”

1.

Csáth Géza (1887-1919) irodalmunk egyik legrejtélyesebb, egyben legtragikusabb alakja. A zseniális fiatalember Szabadkán született, (Kosztolányi Dezső unokatestvére) polgári neve Brenner József. Már 15-16 éves korában zenekritikákat, majd filozófiai mélységű írásokat jelentet meg a *Bácskai Hírlap*ban, zenei talentumát eredeti kompozíciók jelzik, de nem veszik fel a zeneakadémiára, ezért az orvosi egyetemre iratkozik be Budapesten. Orvos lesz, még hozzá tanársegéd a híres Moravcsik-elmeklinikán. Közben azonban novellista és zenekritikus, a *Budapesti Napló* és a *Nyugat* egyik állandó munkatársa. Novellái döbbenetes, erőszakos történetek, de úgy adja elő őket, mintha mindennapi esetek lennének. Zenekritikái Bartók és Kodály jelentőségét hirdetik. Könyvet ír *Puccini*ről, amelyet német nyelvre is lefordítanak, *Janika* c. színdarabja és *Hamvazószerda* c. egyfelvonásos zenés játéka (a zenét is ő szerezte hozzá) nagy sikert arat a Magyar Színházban. 1908 tavaszán megjelenik első novelláskötete, a *Varázsló kertje*, melyet még kettő követ. (*Délutáni álom*, 1911; *Schmith mézeskalácsos*, 1912). 1910 áprilisában tüdőcsúcshurutot állapít meg nála egy kolléga, s a nagy karrier előtt álló fiatal elmeorvos és ünnepelt író rossz idegállapotában morfiumot fecskendez be magának. Ettől kezdve nincs megállás, bár olykor megkísérli függőségét megszüntetni, elvonó kúráknak is aláveti

magát, de végül a szenvedély árja elsodorja.

A betegség tünete kezdetben kényszeres szexualításban jelentkezik, elhíresült naplójában feljegyzi, hogy naponta hányszor és ki mindenkiel szeretkezett, immár szanatóriumi segédorvosként esküjét megszegve betegeit is megkörményezi, holott nő, feleségét is az ó-tátrafüredi szanatóriumban ismerte meg. Stószon, 1911 nyarán – ekkor ott fürdőorvos – megírja az orvostörténet által is méltányolt *Az elmebetegségek pszichikus mechanizmusa* c. könyvét. 1914 júniusában végleg megválnak a klinikától, Erdélyben, Előpatakon kezd önálló orvosi praxist. Behívják katonának, ekkor kiderül szenvedélybetegsége, szabadságolják. 1915-ben ismét megpróbálkozik egy elvonókúrával, sikertelenül. Ősszel megpályázza a földesi és tetétleni körorvosi állást, Földes székhellyel, el is nyeri, de 1917 elején el kell hagynia a községet, Regőcére kerül. 1918-ban lánya születik, 1919-ben a bajai kórház elmeosztályán ápolják, ahonnan megszökik, s előbb agyonlövi feleségét, majd méreggel végez önmagával.

2.

Életműve halálával egy ideig feledésbe merült, emlékét csak Kosztolányi Dezső, később Németh László, Illés Endre és Bóka László próbálta élesztgetni. Az 1960/70-es évektől újra kiadják könyveit, s ami ritkán fordul elő egy nemzeti irodalomban, az ezredforduló táján valóságos kultusz támadt körülötte. Novellái egymás után új kiadásokban látnak napvilágot, megjelentetik naplóját, s tanulmányok egész sora foglalkozik vele Életművének kitartó kutatója, Dér Zoltán tette közzé a *Fej a pohárban – Naplók és levelek 1914-1916* c. könyvet, mely földesi hónapjait is megörökíti. Időközben Szajbély Mihály tollából kismonográfia született, ugyanő könyvet állított össze Csáthra vonatkozó dokumentumokból, köztük Csáth írásaiból. Legújabbán pedig Kelecsényi László *Csáth és a homokember* c. könyve tárgyalja és kommentálja a tragédiába fulladt életpályát. A kisebb-nagyobb tanulmányok tucatjait most nem idézzük. Molnár György még 1988-ban készítette el *A varázsló álma* c. 70 perces tévéfilmjét. Kelecsényi emlékeztet rá, hogy Szász János rendező már két filmet is készített, az egyiket egy novellájából, (*Wittman fiúk*), a másikat róla, magáról (*Ópium*). Molnár András Ferenc *Morfium* címen forgatott filmet róla a Duna TV megbízásából, 2005-ben volt a premier. Tolnai Ottó *árvacsáth* címen versciklust szentel emlékének, Fenyvesi Ottó úgyszintén, Bogdán László erdélyi költő 42 szonettből álló ciklussal tisztelgetett előtte, Sárosi István pécsi drámaíró *A búszmilliomodik év* című színdarabbal. Elek Szilvia is színdarabot írt róla *A varázsló kertje* címen, amit a Nemzeti Színház mutatott be 2008-ban. Lovas Ildikó *Spanyol mennyasszony* c. regényének pedig Csáth felesége az egyik modellje. Ezeknek az írásoknak (és még sorolhatnánk Mészöly Miklóstól Esterházy Péterig a szerzőket) a tükrében Csáth a huszadik század első évtizedének egyik legnagyobb magyar írója.

3.

De hogyan és milyen kapcsolatba került Csáth Géza Hajdúszoboszlóval, ha 1915 őszen Földes és Tetétlen községek helyettes orvosi állását nyerte el? Nos, mindkét Hajdú vármegyei község a hajdúszoboszlói járáshoz tartozott. A körorvosok munkáltatója az alispán volt, de követlen irányítók a járási főszolgabírók, szakmai felügyelőik pedig a járási főorvosok. Földes választott orvosa 1913 márciusától dr. Wéber Gyula volt, de őt 1914-ben behívták katonának, tehát helyettesre volt szükség. A *Hajdú vármegye mutató könyve(i)* első bejegyzése Csáthról 1915 október 14-én keletkezett: „*dr. Brenner József orvos körorvosi helyettesítésre ajánlkozik*”. Pályázatát elfogadták, ezt Csáth október 20-i naplóbejegyzése is rögzíti. Október 22-én már „*hajdúszoboszlói fozszolgabíró dr. Brenner Józsefnek Földes és Tetétlen községekbe helyettes orvosi kinevezését s tiszteletdíja folyóvá tételét kéri.*”

Megkezdte tehát praxisát, s életviteléről is vannak dokumentumok, saját feljegyzések, néhány Kosztolányi Dezsőhöz írott levele, kisebb mértékben mások emlékezései. Nem volt könnyű dolga, hiszen dúlt a világháború, a román betörés után az 5700 lelket számláló Földesen 108, a 2200 lakosú Tetétlenben 422 erdélyi menekült növelte az ellátási és egészségügyi gondokat, a megye területén pedig átmenetileg 28 ezer katona állomásozott. Hólyagos himlő és tífuszjárvány szedte áldozatait, a sertésállományt pestis tizedelte. Sok volt e településeken is a tüdőbeteg. Csáth-Brenner félt is, hogy összeszed valami fertőzőbetegséget. „A falu kedves. De a fertőző betegségek nagy tömege a legborzasztóbb benyomást kelti bennem.” – jegyzi be naplójába. Mégis lelkiismeretesen teljesíti feladatát. Mint unokatestvérének jelzi, a nyarat helyben tervezik eltölteni, valószínűleg azért is, mert helyettesről nehéz lenne gondoskodni.

Ekkor történt a malőr! Ezt augusztus 3-i dátummal így rögzíti naplójában: „Fel kell jegyezni ezt a hallatlan és példátlan szemtelenkedést, amiben a hajdúszoboszlói főszolgabíró és járásorvos részesítenek. Legújabbán azt követelik, hogy Forrainak 30 koronát fizessenek. Miért? Mert himlőoltásokat végeztem az uradalomban, és a nyirkot 10X2 személyre írtam fel és nem 1X20 személyre. A patikus ezért jogtalanul sokat, 40 koronát számított, és miután néki üthetik bottal a nyomát, most reám olvassák, hogy normaliter kellett volna írnom 1X20 személyre, ami 10 koronába kerül. Így tehát 30 korona kárt csináltam, fizessem azt ki. Ez már sok a szervilizmusból és hízélgésből. A járásorvos képviselő akar lenni, és így most az én bőrömön óhajt udvarolni Forrai zsidónak, akié egy nagy uradalom, a 16 000 000 korona vagyon.”

Noha a kár nem volt jelentős, a főszolgabíró, Ercsey Gyula és a járási főorvos, H.(amvai) Kovács Bálint, gyorsan hivatalos útra terelte az ügyet. Szinte bizonyos, hogy nem a 30 korona hiány gerjesztette felháborodásukat, hanem meg akartak szabadulni a morfinista orvostól. Az alispáni könyvek jelzik: „*Dr. Brenner József (földesi) községi orvos fellebezése a hajdúszoboszlói fozszolgabíró 3364. sz. határozata ellen a felszámított orvosi díjak egy része visszafizetésének elrendelése miatt.*” Augusztus 11-én Dr. Brenner a földesi főjegyző által közvetített hivatalos levelet kap a járási főszolgabírótól, hogy jelenjen meg a járási főorvosnál vizsgálaton. Ez, mint tiszti rangú, ideiglenesen felmentett katonát felháborítja. Másnap Karácsony Sándor saját lovas-kocsiján viszi Debrecenbe Pákozdy alispánhoz, akinél panaszt tesz. Az alispán őszinte vagy színlelt (?) egyetértése felvillanyozza, de az ügy nem mozdul, fizetését visszatartják. Augusztus 31-én a szoboszlóiak betérjesztik a megyei főorvosnak az eset kapcsán felvett jegyzőkönyvet. Szeptember 11-én ezt jegyzi naplójába: 1.) Új lakást kell szereznem. 2.) Visszatartott fizetésem

kifizetését alispánnál keresztülvinnem 3.) Szolgabíró és járásorvos újabb szennyes vádjait megsemmisítenem. 4.) Pénzeimet behajtanom. 5.) Új állást szereznem. 6.) Azután diadalmasan távozni.

Még egy érdekes intermezzóról kell megemlékeznünk. Szeptember 14-én „**Dr. Brenner József orvos Forrai uradalmi orvosi alkalmazása ügyében beadványt beterjeszti. Eloadó főorvos.**” Valószínűleg a leggazdagabb Forrai-Fischbein József kínálta meg állással. Nem tudható, miért esett kútba a terv? Ő lépett vissza? Ehhez is kellett a járási főorvos engedélye? Forrai gondolta meg magát? Szeptember 18-án még arról ír naplójában, hogy egyik célja „Az új orvos által okozott konkurenciát legyőzni vagy új állásba utazni és ott megtelepedni.” Tény, hogy 1916 októberében a tetétleni állásából már kiebrudalták, és továbbra is fegyelmi eljárás alatt tartják. November 4-én a „**hajdúszoboszlói foszolgabíró dr. Brenner József orvos fegyelmi iratait beterjeszti.**” Csak sejtjük, mi lett a fegyelmi vizsgálat eredménye, nyilván azt tanácsolták neki, hogy távozzék vagy az ő önérzete nem tudta tovább viselni a meghurcolást. Feleségével együtt útra kelt és állás után nézett, katonai behívót is kapott, majd decemberben szabadságot kért. December 8-án aztán megérkezett a megyéhez a hajdúszoboszlói foszolgabíró feljelentése. Ennek ellenére – naplója szerint – a karácsonyt remek hangulatban töltötték. Az óévről készült mérleg **sérelmek** rovatában olvassuk: „El kellett tűrni minden nagyobb retorzió reménye nélkül a járásorvos és a szolgabíró komisz hivatali packázásait. Elég elégtétel volt, hogy az alispán nem adott nekik igazat, és semmi tekintetben eddig büntetés alá keríteni nem tudtak, holott ez irányban sokat fáradoztak”. 1917. január 17-én azonban a foszolgabíró jelenti a megyének, hogy „**Dr. Brenner József helyettes orvos eltávozik állásából február 1-én**”. Immár 41 koronát és 74 fillért követeltek tőle, de behajtani nem tudták, végül a belügyminiszter az összeg megfizetése alól felmentette.

A szegényes dokumentumok miatt (például a megcsonkított községi jegyzőkönyvek, a járási fegyelmi iratok hiánya stb.) maradtak megválaszolandó kérdések, például nem könnyű eldönteni, hogy joggal, vagy jogtalanul vonták felelősségre a járási vezetők? De vajon ő tudomást szerzett-e róla, hogy 1917. május 31-én, Budapesten „H. Kovács Bálint hajdúszoboszlói járásorvos idegbántalmakban elhunyt, kiben a közegészség pártalan munkásságos és kötelességét szigorú pontossággal teljesített férfiút vesztett el”, illetve a megye Ercsey Gyula ellen 1917 novemberében fegyelmi eljárást indított, és rövidesen felmentette állásából.

Függelék

1980 januárjában kezdtem kutatni **Hajdú-Bihar megye irodalmi kalauza** c. könyvecském számára (megjelent 1984-ben) Csáth Géza földesi hónapjainak történetét a megyei levéltárban, de tapasztalnom kellett, hogy a földesi községi képviselőtestületi jegyzőkönyvek fájdalmasan hiányosak, s nincsenek meg más idevonatkozó megyei, járási iratok sem. Fontos támpontokat, ismeretlen adatokat csak a **Hajdú vármegye közigazgatási mutató könyvei**ben és a **Hajdú vármegye alispáni iktató könyvei**ben találtam. Később ezek, valamint a **Fej a pohárban** (1997) c. kiadvány felhasználásával írtam meg **Csáth Géza Földesen** (2003) c. részletes tanulmányomat.

(Olvasható *Rejtett vízjelek* c. tanulmánykötetemben).

Tudtam azonban, hogy él még egy tanú, dr. Weber Gyuláné, az egykori földesi orvos özvegye. 1980. január 25-én felkerestem, aki a következőket mondta:

„Férjem, dr. Weber Gyula (1881. január 28-1957. október13) iglói származású német ember volt, nálam 21 évvel idősebb. 1913 márciusában választották meg Földesre körorvosnak, előtte néhány évig hajóorvosként szolgált a monarchia hajóin, mint vizsgázott sebész és nőgyógyász. 1914. augusztusától 1918 végéig távol volt a községtől, katonai szolgálatot teljesített egy sebesülteket szállító vonat katonai parancsnoka volt. Az orvosi lakás, melyről a törvényhatósági jegyzőkönyvek úgy emlékeznek meg, hogy időközben életveszélyessé vált, igazából nem lett életveszélyes, csak útjában állt egy nagygazdának, Karacs Albetnek, aki a telkét meg akarta nyújtani. Karacs, nyilván az iszákos Fodor Imre főjegyző lekenyerezésével el tudta érni, hogy amíg férjem katona volt, a házat, tehát az orvosi lakást lebontsák. Férjem akkor még nőtlen volt. Orvosi műszereinek és egyéb eszközeinek, magán-holmijának Szöllősi Kálmánné Ványi Eszter, egy szintén nagygazda asszony adott helyet. De a holmi ott is útban volt, mert megérkezett Dr. Brenner és felesége, s Szöllősiné adott nekik lakást. A férjem holmiját, ingóságait végül Karácsony Sándornak, a későbbi neves írónak az édesanyja vette magához és őrizte meg. Ezeket én a férjemtől tudom, akivel 1920-ban kötöttem házasságot. Én erdélyi menekült voltam, Szentesről jöttem Földesre. A férjemtől halottam azt is, hogy dr. Brenner morfinista volt, amit tudott az egész falu. Arról azonban a férjem nem hallott, hogy dr. Brenner élete tragikusan ért véget, és azt sem tudta, hogy álnéven jeles író volt. Ezt én is csak most hallom először, magától.”

Köves István: A régi prés alatt

Nem nagy szám, mondják rálegyintve az unokák,
s lehet igazuk is, hiszen nyilván való:

oxidáns hatású flavoidokban nem gazdag,

és *markáns savszerkezet, izvilág, illat- és zamatanyag*

sem jellemzi a lugasunkban ringó regéci direkt-Otellót,

de a prés alatt bizonyosság: bár nagy, görcsös, fanyar a magja,

a múlt zamata zeng benne, ízek és hangok szimfóniája,

kórusban zengi-sorolja betonba lapult falunk kicsinye s nagyja:

A platnin sercegő keserű rókagomba,

mellette gőzében a lapcsánka pirul,

a hazatérő tehénke farát fenne a kapufélfának,

fejét fölszegve bőgi árvaságát az égre,
 az almozó-villáról lecsusszanó istállótrágya
 szúrós ammóniaszaga mindent belep, mellé
 a Néma Józsi ködbefúló csordahívogató tülökszava,
 Ernő bácsi kacsokat ritkító kacorkésének hetyke nyikkanása,
 a hajnali hars csalánleveleket habzsoló libacsapat gőgös gágogása,
 sikonkázás meztelen talpon, a jégtükrös úton, iskolába menet,
 a csapdába csalt őzek keserves csecsemősírása,
 hagymába pirított vérük sercegeése, a titkon lerapsizottaké, belehallik,
 a szomszéd Gábor hajnali fuldokló kehelése, a tébécé-roráté,
 a mehetnék nagy mén, Bandi patadobbanása a palánkdeszán,
 a „nem tiszta, de nem bűdös”, szikkadó kapca pállott suhogása,
 a kukoricacső hajnali sikkánása a demizsonnyakban,
 harákoló koccintással: no, fiam, Isten-Isten!,
 a szorgos fujtató szüntelen sziszegő zihálása a kovácműhely felől,
 mézelő méhek és mohóskodó muslincák raja a pincegádorban,
 a láb alá guruló elárvult hullt dió lassú barnulása,
 a pendülő ín remegése a létrafokra hágó lábban
 a vállra forrt zsáknyi megszolgált termény terhe alatt,
 a hullott szilvától bódult szarvaskirály bömbölése a hegytetőről,
 vércsék rikoltó karéjozása a porba-lapuló csibecsapat felett,
 Rákóczi Fercsi kallódott aranykengyelének szüzeket kábító pengése,
 a templomtól templomig tipegő nénje almamosolya, ahogy a védekezéshez
 a kenyérbölcsőbe hajtogatott hófehér konyharuhába rejtett beretvára gondol ...

Csiszogva csörög a lánc a bókoló vödörben a kúton,
 a Vár árnyéka végigcsúszik a Fő utcán a Nap járását követve,
 lapulnak a tőkén, csüngnek a, rengnek a, fenn a lugasban a fürtök,
 mint hogyha hinnék, lesz még hozzá áldott, lágy kenyérünk is, betevő,
 mind hirdetik fennen: a regéci szőlőnek más íze van!

Ádám Tamás: Villásreggeli fecskékkel

Fogaim között
 a magány fagyott fűszálai
 fehérednek,
 pedig reggelente

villás farkú fecskék
ülük körül asztalom.
Mit számít
néhány penészes gally
a vázában,
és mit számítanak
a félig exponált mosolyok.
Hidegen ragyog a reggel,
ágyam párolog,
fogaim között
a magány fagyott fűszálai
fehérednek.

Ballai László: Hacsek és Sajó

Szín: belvárosi kávéház, asztal.

A színen Hacsek, újságot olvas. A pincér érkezik.

HACSEK Pincér, egy dupla feketét!

A pincér bólint, el.

Sajó érkezik, leül Hacsek asztalához.

SAJÓ (*Hacsekhez*) Hogy van mindig?

HACSEK (*Leteszi az újságot.*) Jól, éppen a benemzeti konzultációra készülök.

SAJÓ Mi az, hogy benemzeti? Nemzeti.

HACSEK Én is azt mondom, aki szavaz, az bekerül a nemzetbe.

SAJÓ És aki nem szavaz?

HACSEK Azt belistázzák.

SAJÓ Hogy-hogy belistázzák?

HACSEK Úgy, hogy kinemzeti lesz.

A pincér felszolgálja Hacsek kávéját.

SAJÓ Nekem nem kért?

HACSEK Aztán a végén még én fizethetem. Hallja, nem vagyok én egy Musk.

SAJÓ Pincér, én is kérek egy dupla feketét, vagy tudja mit? Csak egy szimplát.

PINCÉR Hozom, kérem. (*el*)

HACSEK Szimpla ügy.

SAJÓ Csak most látta *A masz* című filmet?

HACSEK Elon Musk egy amerikai milliárdos, aki Donald Trump amerikai elnök Kormányhatékonysági Hivatalát vezeti a szövetségi kormányzat méretének csökkentése érdekében, be is jelentette, hogy be kell zárni az Egyesült Államok Nemzetközi Fejlesztési Ügynökségét.

SAJÓ Most, hogy mondja, meg kell szüntetni ezeket a disznó sorosista, kommunista szervezeteket. Csak a melegeket meg a transzneműeket támogatják.

HACSEK De ha maga, mondjuk, transznemű akar lenni?

SAJÓ Már miért akarnék?

HACSEK Mert azt olvasta az újságban.

SAJÓ Ember, érti azt, amiről beszélek?

A pincér felszolgálja Sajó kávéját.

HACSEK Szívesen elkísérem.

SAJÓ Hová kísér el?

HACSEK Az operációra. Az a legfájdalmasabb, mondják, amikor az agyat zsugorítják.

SAJÓ Kinek az agyát?

HACSEK Például a magáét.

SAJÓ Már miért zsugorítanék az agyamat?

HACSEK Hogy transznemű lehessen.

SAJÓ Marha! Orbán Viktor miniszterelnök is örül az intézkedésnek.

HACSEK Hogy maga transznemű lesz?

SAJÓ Hogy végre leállítják ezeket a szemeteket.

HACSEK A transzneműeket?

SAJÓ Meg a liberálisokat és a kommunistákat. Az USA gyakorlatilag a teljes magyar baloldali médiát is finanszírozta.

HACSEK Na várjon, az imént sorosistákról és melegekről beszélt.

SAJÓ Nem látja, hogy ezek ugyanazok?

HACSEK Mint a transzneműek?

SAJÓ Orbán azt is mondta, hogy még őt hívják az év rendbontójának, pedig úgy gondolja, hogy a világ hálával tartozik Donald Trump amerikai elnöknek, amiért leleplezte ezt a sötét összeesküvést.

HACSEK Akkor Trump az év rendbontója?

SAJÓ Most már nem gurulnak tovább a dollárok.

HACSEK A transzneműekhez?

SAJÓ A kommunistákhoz.

HACSEK Hát ez érdekes.

SAJÓ (*ingerülten*) Mi ebben az érdekes?

HACSEK (*Felveszi az újságot.*) Azt írja az újság, hogy (*olvassa*) „az amerikai kormány kiadásait listázó hivatalos oldal, (*betuzi*) az u s a s p e n d i n g . g o v szerint a magyar kormány retorikájában »guruló dollároknak« nevezett amerikai támogatások legnagyobb hazai nyertese a Pázmány Péter Katolikus Egyetem”.

SAJÓ Hogy a Pázmány Péter?

HACSEK „Az egyetem 2010 óta 767 ezer dollár (több mint 300 millió forint) támogatást kapott az amerikaiaktól, egészen pontosan a védelmi minisztériumtól.”

SAJÓ Hogy az amerikai védelmi minisztériumtól?

HACSEK (*olvás*) „A támogatásokat elnökváltásoktól függetlenül 2010 és 2021 között rendszeresen kapta a magyar egyházi egyetem, mégpedig »olyan alap- és alkalmazott kutatások és technológiák ösztönzésére, amelyek a haditengerészeti műveletek javításában kiemelkedő potenciállal bírnak, valamint a jövő kutatóinak képzésére és motiválására a tudományos és mérnöki tudományágakban.«”

SAJÓ Azt írja?

HACSEK Szimpla ügy, olvassa el.

SAJÓ (*dühösen*) Na mars ki, az újságjával együtt.

HACSEK Akkor maga fizeti a duplámát?

SAJÓ Nem, majd Elon Musk.

HACSEK Meg az Orbán Viktor. *(feláll)*

A pincér érkezik.

PINCÉR Ezeket az urakat nem ismerjük itt. Tessék kifizetni a számlát.

Függöny

Ady Endre: A fekete húsvét

Beteg szívem most be tele-nagy,
Milyen jó volna máskor élni,
Máskor s tán máshol:
Láz, virágzás, gyönyörű Húsvét,
Jaj, itt nálunk, be fekete vagy.

Mikor halt meg itt a büszkeség
S volt jó itt élni nagy szivekkel,
Tele szivekkel?
Utat készít itt most a Fátum
S letépi Húsvét minden zöld diszét.

Hol a magyar százfelé dacolt,
Szívós és bolond erejével,
Szép erejével,
Mely szabadra tört, ágált mégis
S kinek dolga Isten dolga volt?

Rongy, züllöttség, bomlás és boru,
Csoda, hogy még vannak néhányan,
Szegény néhányan,

Kiknek kell még ilyen országban
Szabadságért a harc-háború.

Beteg szívem most be tele-nagy,
Milyen jó volna máskor élni,
Máskor s tán máshol,
Mert itt mindent letép a Fátum:
Fényes Husvét, be fekete vagy.

Ady Endre: Az akarat cselédjei

Cselédjei az Akaratnak
Most a századok között,
Mikor így kiütözött
Lelke a szép ember-fenevadnak:
Mi vagyunk cselédjei,
Cselédjei.

Az akarat – és bús cselédek:
Istenem, én Istenem,
Lehúnyom felhős szemem
S talán átkozódni nem rút vétek,
Mégis fáj az átkozás,
Az átkozás.

Cselédjei az Akaratnak,
Titkon fájunk most magunk
S csak titkon, hogy siratunk –:
Kiket akartunk szépnek, szabadnak:
Másnak a cselédjei,
Cselédjei.

Stancsics Erzsébet: Gyász

Milyen csodálatos, következetes és pontos az a rendszer, amely az embereknek megszab minden sikert és bukást, boldogságot és balsorsot, vagyis azokat a hullámokat, amelyek az életben mindent kiegyenlítenek. Amikor elvesz, vagy amikor ad, ezzel figyelmeztet, hogy ne bízzuk el magunkat, mert tökéletlenek vagyunk, romlandók és esendők.

Néha úgy érezzük, hogy az idő fogaskereke nem kapcsolja egymásba értelmesen és logikusan az eseményeket, akkor, amikor minden ármánynak és balesetnek, ügyetlenségnek és veszteségnek tűnik, a kis csapás is egetverő bosszúsággá nő. A ma embere kiesett a természet logikus körforgásából, mindent maga akar meghatározni, irányítani. Úgy akar végigmenni az úton, hogy csak a saját előnyét figyeli, körbe sosem pillant.

Pedig az utaknak céljuk van. Minden út végül összefut egyetlen közös célban. Sokan még most is csodáljuk ezt a rejtelmes rendet az utak szövevényében, amelyeken áthaladva – életünk folyamán – eljutunk ugyanahhoz a célhoz, ahová az előttünk járók már megérkeztek. De ezt csak az utolsó pillanatban tudjuk meg, közvetlenül a cél előtt. Addig elpazaroljuk erőnket, alkotó fantáziánkat, emberi kapcsolatainkat. Mert minden dolog, amelynek köze van az emberhez, nagyon törékeny. Ilyen maga az emberi élet is. Ezért kellene két kézzel és óvatosan nyúlni minden kis öröm után, mert az is törékeny, sőt a legkönnyebben elillanó.

Napjainkban úgy látjuk, az emberek nem tudják kezelni, sem feldolgozni az étellel járó, törvényszerű eseményeket, így a halált sem. A régi családok adtak időt erre az eseményre, amelyet tiszteltek, és tapintatosan támogatták a gyászat megélő embert. Nem sürgették, megadták a formát is hozzá, fekete szalagot kötöttek a kabátujjukra, vagy hajtókájára, egy évig sötét ruhában jártak. Erről lehetett tudni, hogy az illető elvesztette közeli hozzátartozóját, figyelmesebben, ráhangolódva közeledtek hozzá!

A gyász végső formája az a szertartás volt, amelynek kellékeit az életből vették. Nem csitították, amikor jajongott a gyászoló, mert tudták, hogy hamarosan már csak sírni fog, majd hallgat és csak szomorú lesz. Erre az időszakra szükség volt, mint ahogy ma is szükség lenne rá. Napjaink embere szinte titkolja, ha elveszti hozzátartozóját, hogy a régi beidegződéssel bírók ne botránkozzanak meg, ha ugyanúgy folytatja munkáját, életvitelét, mint előtte. Bezárja az érzelmek kapuját, elkergeti, aki kopogtat rajta. Szégyell sírni, hiszen az gyengeséget árul el a munkavállalóról, ha épp az íróasztala fölött, munkaidőben tör rá az emlék. A szorongás korunk drogja lett, amely a szellemi, lelki fogódzókat igen szűkösén méri. Pedig a bánat most is ott van a dolgok alján, mint a folyó medrében, az emberek életének mélyén. Úgy mozgatja a világot, mint a szél, vagy a fény, amely a lélekben ilyenkor fekete színűre vált.

Az idő amúgy is gondoskodik arról, hogy a fájdalom fokozatosan tompuljon, veszítsen erejéből, s a csapás alól fel tudjon tápáskodni mindenki. A temetői látogatások lassan ritkulnak, a virágcsokrok is szerényebbek lesznek. Végül maradnak az obligát ünnepek, amelyre munkaszüneti napot is kapnak az állampolgárok, hogy el ne felejtsek őseiket!

Bizonyos idő elteltével mindenki kicsit udvarias lesz halottai iránt, szinte feláll emléküik előtt, mintha hellyel kínálná őket. Végül is érthető: ők a beérkezettek, idősebbek, bölcsen hallgatók, tekintélyesebbek, mint az élők. Hiszen már ott vannak, ahová mi is indultunk születésünk

pillanatában, de sosem figyelünk rá, elhessegetjük a kényelmetlen gondolatot. Ebben a modern társadalomban nem tudunk mit kezdeni a halállal, a vele járó emberi veszteséggel, a gyász természetes erejével. Inkább hallgatunk, nem váltunk át fekete ruhára, karszalagra. Magunk előtt is titkoljuk, mit éreznénk, ha szabadon hagynánk feltörni emlékeinket. Nem érdemes azonban becsapni magunkat, így is, úgy is a felejtés felé ballagunk!

Van aztán egy másik halálfajta a földön, amely gyakoribb, mint az örökre eltávozóké. Amikor az élők halnak meg egymás számára. Ez egészen másképp történik, látens módon, szinte észrevétlenül. Először csak egy telefonszám hal meg, amit sokáig őrzünk a mobil telefonban, majd véletlenül, egy mellékapcsolásnál, kitöröljük. Aztán meghal egy illat emléke, amit a ruhánkban, orrunkban, szívünkben hordtunk nagyon sokáig. Végül kitörlődik belőlünk az az ember is, akihez a telefonszám és az illat tartozott. Aztán végül minden eltűnik az időben. Jönnek új arcok, új telefonszámok, új illatok...

Hát ennyi lenne az egész, barátaim?

Jókai Mór: életem legszomorúbb napja I.

I.

1849-ik augusztus 8-án titkos értekezletet tartottak a számra igen meggyérült országgyűlés tagjai Aradon.

A kormány azzal a hírral lepte meg a képviselői testületet, hogy többé biztosításukról gondoskodni nem tud, mert a szőregi vesztett csata után Arad fedetlenül áll.

Kossuth maga bevonult a várba azzal a határozattal, hogy ott bezárja magát, s védi annak erődjait, amíg a seregek a harcot tovább folytatják.

Ugyanazon lakrészt foglalta el, melyben a vár előbbi parancsnoka, Berger, tizenegy hónapig tartotta ki a magyar fegyverek ostromát; két kis szűk lyuk az a sáncboltozatok alatt, melyek egyikébe keskeny ablak juttat gyér világot az ajtó fölött; az is erős vasrudakkal elrácsolva. A vasajtó lemezein még akkor is láthatók voltak a horpadások, miket a kívülről belőtt bomba szétszakadt darabjai okoztak rajta.

A kormányzó családja ezalatt Világosra menekült, de ott sem maradt sokáig.

Az érkező tudósítások óráról órára nyugtalanítóbb híreket hoztak minden oldalról.

Dembinski elhagyta Szőreget, s ahelyett, hogy Aradnak vonult volna, az ellenséges

Temesvárnak vetette magát.

Bem moldvaországi győzelmes előhaladásának híreit még lehet olvasni a falragaszokon, midőn az érkező futárok csüggeteg arccal jelenték a kormánynak, hogy az eddig oly győzhetlen sereg Segesvár alatt tökéletesen szétveretett.

Görgeiről semmi bizonyost sem lehet hallani.

Kossuth ugyan elment eléje Madarasig, de előreküldött futárai álrémekkel addig unszolták, míg hallgatott rájuk, és visszafordult.

A város tele volt menekültekkel; minden osztályból levő kompromittáltak itt gyülekeztek össze; követek, kormánybiztosok, hivatalnokok; fegyvergyárok, felszerelések személyzetei; hírlapírók, papok, kiket Haynau vérbosszús kiáltványai s a szibériai éjszakákról hagyomány a kétségbeesés e végpontján összehozott.

S midőn végre csak egy hely volt még, hol a menekültek megpihenhetének, kimondatott, hogy e pont huszonnégy óráig sem biztos többé, menjen mindenki, ahova jobbnak látja. Duscheknek parancs adatott, hogy a pénznyomdát és államkincstárt szállítsa a várba; ahhoz kétszáz szekér kellett, és szekér nem volt kapható többé. Menekülők lefoglalták valamennyit.

A hivatalnokokat szétbocsátották, fizetést aznapról fogva nem igényelhetett senki, a bankjegyek kétséges hitele mesés drágaságot idézett elő.

A kormányzó tulajdon titkára egy fillér nélkül maradt az utcán. Láttam, midőn R. J. utolsó forintjait megosztá vele; azután egymás nyakába borultak, rábízva egymásra, hogy amelyik még találkozni fog a másik családjával, mondja meg neki, hogy – nem tudom már, mit? Annyit tudok, hogy több volt benne a könny, mint a szó.

Azzal aztán oszlott mindenki széjjel; senki sem mondta, hová? Senki sem akarta, hogy az előre kiszemelt menhelyet mások is megtudják.

Némelyek Erdélynek tartottak, mások Világos felé, legtöbben Lugosnak vették az utat, onnan aztán lehetett Mehádia, Orsova és Törökország felé haladni: míg egy nagy rész inkább óhajtva a csatamezőt, mint e szomorú felbomlás látványát, megindult felkeresni Görgei hadseregét, melyről egyedül hitte még mindenki, hogy egy dicsőséges csatában megállni képes.

Így indult meg 8-án alkonyat felé egy csoport „szónok és státusférfitű” Váradnak. A várban csupán a kormányzó maradt, és Palóczy, az öreg korelnök.

II.

A simándi úton szekér szekeret ért; s ha egy-egy gyorsabb futtában elkerülte a többit: a benn ülők – nem akartak egymásra ismerni.

Megdöbbentő volt ez.

Más időkben mindenki tegezte egymást, messziről köszönt; és most nem akar a másokra ismerni, mintha azt kívánná, hogy őrá se ismerjenek.

Mintha az augusztus 8-án lemenő nap veres fénye már az autodafé visszsugára volna, mely

előtt a vádlottak megtagadják egymást.

Sok arc ki is volt véve rendes alakjából; szakállak leborotválva, bajuszok rövidre nyírva; ruhákról sok zsinór letépve.

Engem Nyáry vitt szekéren; ugyanaz, ki nekem e balsorsot már két hó előtt mosolyogva jövendőlé meg; kinek feje legmagasabban állt arra nézve, hogy legelébb érje a csapás; ki azután nagyon is szemközt találta magát és igen sokáig a halállal, s szenvedett erős lelkeért annyit, amennyi egy halállal felér; és aki még most is ugyanaz maradt, aki volt 11 év előtt: bátor ellenfele a veszélynek; akár alulról, akár felülről jöjjön is az: még az az ércmosolygás is megvan arcán, valahányszor a baj növekedik. (Ez 1861-ben volt írva.)

Egy feketefüvelű szekér is haladt a többi között, két szürke ló volt eléje fogva. Nyáry messziről ráismert a lovakra. „Ez mind a kettő pegazus”, mondá tréfálózva.

– Miért az?

– Mert költők lovai.

Valóban, honunk két első írója, Bajza és Vörösmarty ült a szekéren. (A harmadik, Petőfi, már akkor a segesvári hantok alatt feküdt.)

Költőink dicséretére mondhatom, hogy szakálluk, bajszuk nem volt levágva.

Alig eredtünk velük szóba, midőn egy terhes szekérrel találkozáink szembe. A szekér mellett ballagó kocsis azon kérdésünkre, honnan jő? – mogorván felelé: Váradról.

– Ott van-e már a magyar sereg?

– Nincsen – felelé egész bizonyossággal –, el van fogva mindenestől; egy ember sem szabadult meg belőle; mind ottvesztek.

És ezt olyan nyugodt faképpel mondá, mintha az egészből semmi sem érdekelné egyéb, mint az, hogy az ő szekere megmaradt. Ez rossz vigasztalás volt. Még akkor a debreceni ütközetről nem érkezett hír. Nagy Sándor hadteste a muszkák ellen csatát veszített ott.

E hadtest tisztjei a legjobbak közé tartoztak, s tüzésége kitűnő volt. Szerencsétlen gondolat volt, éppen akkor lakomát rendezni számukra, midőn az oroszok félórányi távolban álltak. A megrohanás véletlenül jött; az ellenállás hősiessége volt, hanem a lovasság túlnyomó ereje eldönté a csatát, s azt mi veszítettük el.

Görgei alig kétórányi távolból hallgatá a derékhaddal az ágyúzást; azonban úgy vélve, hogy intézkedései következtében az utócsapat ágyúcsata közt vonul utána, meg sem mozdult, s csak akkor értesült az ütközetről, mikor már a csata el volt veszve.

Az I. számú huszárezred néhány legénye egész Váradig vágatott még aznap, s elhíresztelé, hogy az egész magyar seregből rajtok kívül senki sem menekült meg.

A nem harcoló rend forradalmi férfai közül igen sokan még akkor, midőn a képviselőház Szeged elhagyására határozta magát, Arad helyett Váradot választák nyughelyül; ezek tehát azon rémhírré, hogy a magyar sereg Debrecen alatt semmivé van téve, hirtelen szekérré kaptak, s jöttek Arad felé.

Ez történt ugyanaznap, hogy Aradon kimondták, miként a város huszonnégy órára sincs biztosítva a meglepetés ellen.

A Váradról menekvők tehát siettek Aradra, az Aradról jövők Várad felé, s így találkozott szembe a két menekülő csapat Simándon.

Ez volt a siralmas óra!

– Hová? – kérdezők mi.

– Hová? – kérdezik a szemközt jövők.

– Mi Aradra megyünk, és ti?

– Mi pedig Váradra.

– Csak vissza, vissza! Váradon ezóta Paskievics ott lehet.

– Arad alatt pedig Haynau.

Ők a debreceni csatáról beszéltek, mi a szőregiről; amarról mi, emerről ők nem tudhattak semmit. Mi az ő reményeiket törtük össze, ők a mienket; pedig mindegyikünknek kevés volt már.

Tanakodtunk, latolgattuk a veszedelmet, előszedtük térképeinket, iparkodtunk egymás híreit megcáfolni, lehetetlennek bizonyítani; elvégre is mindenki nagyobbnak találta azt a bajt, amely elől fut, mint amelynek élje megy, s indult megkezdett iránya felé.

A csapat a simándi fogadónál kétfelé szakadt; egyik tartott Váradnak, másik Aradnak; a határozatlanabbak, hol az egyik, hol a másik irányt követve, majd a jövőkhöz, majd a menőkhöz csatlakoztak; voltak olyan ismerőseim, kikkel egy nap alatt háromszor is találkoztam; hol elhagytak, hol szemközt jöttek, megint utolértek; maguk is megvallva, hogy már két nap óta utaznak majd dél, majd észak felé, s sohasem tudnak bejutni sem Aradra, sem Váradra.

Kegyelmes Istenem! Mi ekkor nem találtunk ebben semmi humorisztikumot.

Nyáry és én azonban, kik elhatároztuk Görgeit mindenesetre fölkeresni, ha még valahol föltalálható: elindultunk késő este Zerind felé.

III.

Azon éjjel Zerinden háltunk, s másnap mentünk tovább Szalonta felé.

A velünk találkozóktól megértők, hogy Görgei egész seregével jó Várad felől, a Debrecennél megvert hadtestet most már előreküldve.

Déltájon már találkozáink a hosszú sorban vonuló podgyászos szekerekkel, s kiérve a szalontai erdőből, megláttuk a távolból a város előtt letelepült tábornok táborát. Ez volt Nagy Sándor hadosztálya.

Amint a katonaság közt végighaladtunk, egy ismerős őrnagy odaugrott szekerünkhöz, Zákó István, hajdan képviselőházi tag, később igen jó katona.

Ő tudatta velünk a debreceni csata részleteit; szerinte a lényeges veszteség nem ment olyan sokra, mint gondolók.

– Mennyien vagytok most mindössze? – kérdezők tőle.

– Mintegy huszonhárom ezeren; de verekszünk ötvenezerrel, ha Görgei vezet.

Nagy volt akkor a ragaszkodás Görgei iránt!

Innen betértünk a városba, a fővezért ott bevárandók.

Házigazdánk igen jól fogadott bennünket; augusztus 9-én derék kánikulában úgy ránk fűttette a szobát, amint csak tehetségei engedék; de sebj az, a honvédeknek kellett kenyeret sütni, azért fűttetett olyan nagyon.

Pár óra múlva találkozánk Nagy Sándorral.

A tábornok elbeszélte a váci és vadkerti csata részleteit, ahol az ő hadosztályát az oroszok már körülfozták, amidőn a fővezér, a veszélyről értesülve, hirtelen kiürítetté a poggyászszekereket, amennyi gyalog honvéd rájuk fért, azokat annyival megrakta, s ezekkel és a lovassággal gyorsan visszafordult, az ellenségre ütött, s Nagy Sándor hadosztályát, poggyászaival és ágyúival együtt kivágta az oroszok közül. Általában az egész visszavonulási utat Komáromtól a Tiszáig a hadműködés remekének állítá a tábornok, akin éppen nem lehet észrevenni azt a gyűlölködést, amit a közhír a fővezér irányában ráfogott.

Itt kezdett először az a tünemény meglepni, hogy az oroszoktól senki sem retteg úgy a táborban, mint a polgári osztálynál, sőt igen sokan dicsérik őket, és szoktatják magukat azon eszméhez, hogy az orosz seregek a magyarokkal rokonszenveznek.

Később alkalmam volt meggyőződni róla, hogy ez a hit nem valami mesterségesen élesztett propaganda következménye, hanem természetes állapota az emberi kedélynek, mely akkor, midőn reményei mind meghiusultak, a minden előjöheto esetek leglehetetlenebbikéhez szokott ragaszkodni.

Még aznap meglátogattam Szalontán Arany Jánost. Örültünk-e nagyon egymás láthatásának? Csak úgy, mint az a vendég és az a házigazda örülhet, aki tudja bizonyosan, hogy holnapután ellenségnek fog helyt adni a hajlékban. Az előtt kevés idővel távozott el onnan Petőfi. Arany beszélt róla, hogy mikor utolsó este ott mulatott, egy szép ezüstveretes török pisztolyt mutatott neki, melyet Erdélyben kapott ajándéku; nők és gyermekek is voltak a szobában, és sok ismerője Aranynak; a pisztoly kézről kézre járt, mindenki megnézte azt, s el is csettenték, hogy lássák, milyen szépen szikrázik a kova; a pisztoly természetesen sohasem volt megtöltve, mint Petőfi mondá: ő csak ereklyéül tartogatta azt bőröndje fenekén; egyszer aztán ő is kezébe vette azt, s elcsattantá a lőportalan sárkányt, és akkor elsült a pisztoly, két golyó fúródott a falba, egy arasznyira Petőfi fejtől. Abban az órában minden jelenlevő megkerülte tulajdon megásott sírját. Isten csodája, hogy egy sem esett bele.

Még aznap éjjel Nagy Sándor hadteste ismét tovavonult.

Másnap, szakadó esőben, jött meg helyette Görgei derékhada.

Máig is fülemben cseng az a trombitadallam, ami az utászok indulója volt, egészen a forradalmi sereg számára készítve; sokáig úgy tetszett még évek után is, mintha hallanám e sajátyszerű hangot, s várnám, hogy jönnek utána a szürkekabátos utászok ásókkal, csákányokkal vállukon, utánuk a barnaruhás honvédek nemzetiszín rózsákkal, és a délceg huszárok zöld és piros kalpagokkal, és a piros sipkás zászlóalj, és a szép fényes ágyúuk hosszú sora, ahogy az akkor előttem végigvonult.

Hogy bámultuk akkor a szép rendet és fegyelmet, mely oly hosszú útveszély mellett is

megmaradt. A tisztek nem hiányoztak sehol; ott gyalogolt a sorok végén mindegyik a térdig érő sárban, a vezénylő tisztek víztől csurgó gubában lovagoltak a zászlóaljuk előtt.

A zászlóaljak meg voltak fogyva nagyon, de azért a sorok nem szétzilálva; az egyes katonák sárosak, elcsigázottak, de nem csüggedtek, nem támolygók.

Annyi csata, nélkülözés, betegség, nyomor megtizedelte a sereget, de nem erkölcsteleníté el. Harag, rosszkedv, düh látszott minden arcon; de nem levertség, nem aggodalom, mely hátráló seregek arckifejezése.

A honvédek egy része elszállásoltatott a városban, a többi a mezőn ütött tábort a folyton szakadó esőben.

Ekkor találkozánk ismerőseinkkel.

Egy alezredes barátom, Gózon, ki mint ügyvéd, közlegénységen kezdé a katonáskodást, s érdemeiért kapta rangját, odajött hozzám, s kért, hogy ha majd atyjával találkozom, kit szintén jól ismerek, mondjam meg neki, hogy – fia elesett.

Azt hittem, hogy tréfál; ő aztán elbeszélte, hogy a sereg minő helyzetben van, e szavakat jól feljegyzém akkor emlékembe: „Azok ugyan, míg más nem parancsolnak nekik, csatázni fognak, de azért mégsem lesz belőle egyéb eredmény, mint hogy elvesznek az elsőtől az utolsóig.”

Panaszkodott, hogy a hadsereg fizetéseit csupa merő százasokban küldték meg, a katonák úgy vagdaltak el egyet-egyet tízfelé, hogy megosztozhassanak rajtuk, míg a tömérdék 30 és 15 krajcáros bankjegyeket a hivatalnokok fizetésére osztogatják. Úgy, hogy már egyszer azon tanakodtak nagy szorultságukban, hogy apró gerillacsapatokra oszoljanak, s úgy folytassák a háborút szanaszét az országban.

Ezzel röviden búcsút vettünk. Gózon Lajos visszament a mezőn tanyázó seregéhez, az éjet ponyva alatt töltendő, ahogy ezt azon hadtest minden tisztének kötelessége volt tenni.

IV.

Görgei táborában az utóbbi napokban többen fordultak meg a képviselőházi pártok és a magyar minisztérium emberei közül, akik mind azzal a hírrel tértek vissza, hogy a hadsereg általában igen rosszul van hangolva a nemharcos hazafi osztályok iránt.

Most nincs itt az ideje annak okairól beszélnem.

Ennek az eredménye bizonyos nyomasztó bizalmatlanság, kétkedés, őszinteség hiány volt mind a két részről, ami gonosz álmnyomásként nehezedett a kedélyekre. Görgei volt az a pont, ahol a félelem és a bizalom egymással érintkezének.

Az előbbeni napokban különös összejövetelei voltak a rejtélyes emberrel néhány politikai nevezetes emberünknek. Akármi eshetőséget kérdeztek tőle, mindenre azt felelte, hogy az „természetes”, ez „úgy fog lenni”; semmit sem tudhattak ki tőle.

Végre Szemere elküldte hozzá Sz...gh képviselőt, hogy tanulja ki a vezér akaratát, s szükség esetén beszéljen jól a lelkére; azonban el ne árulja, hogy őt a miniszterelnök küldé, mert akkor

tartózkodó lesz.

Sz...gh egyike a legnemesebb lelkű, őszinte embereknek, ki tettetni egyáltalában nem tud, ki ennél fogva azon kezdte a beszédet a vezérrel, hogy őt Szemere küldé, s elmondott aztán mindent őszintén, nyíltan, amire választ akart nyerni.

És ez volt a legsikeresebb mód. Akinek a kabbalisztikus válaszaiból az alattomos fürkészőnek lehetetlen volt eligazodni, az a becsületes őszinteséggel és szigorúan kérdező hazafi előtt nyílt, őszinte lett, s elmondott neki mindent, mit ez tudni akart.

Másnap megérkezik hozzá Szemere: fölkeresi őt; a vezér amint meglátja, azon kezdi, hogy „Tegnap beszéltem Sz...ghgal”.

– Melyik Sz...ghgal? – kérdi nagy csodálkozást tetteve a miniszter.

– A képviselővel.

– Úgy? Igen. Ismerem. Derék ember. – Mit akart itt?

Erre Görgei végignézett hideg, fagyos tekintetével rajta – s azzal elfordult, és egy szót sem szólt hozzá többet.

Szemere tehát méltán és egész ártatlan semmit sem sejtéssel állíthatá, hogy ez olyan eszeveszett ember, akivel már beszélni sem lehet.

Növelte a keserűséget az, hogy néhány kormánybiztos teledicsekedte vele a környéket, hogy meg van bízva a kormánytól Görgeit elfogni. Az abszurdumoknak mindig legtöbb hívője akad. Annyi bizonyos, hogy a kard nélkül járó emberre nagyon kevés becsüléssel néztek a táborban, amelybe utolsó reménységünket vetettük.

Augusztus 10-én találkozott Nyáry Görgeivel. Miért nem egy héttel előbb? Talán minden egészen más fordulatot veende akkor. Görgei el volt keserítve, s ami legjobban hatott ellenszenveire: ez kormányférfiaink őszintétlensége volt. Ezért lett nagy hatással rá egy olyan férfival találkozása, ki, mint ismerjük, egész a kíméletlenségig őszinte; ki életét nem félti, vagyon után nem vágyik, hatalomra nem féltékeny, dicsőségre nem hiú, és amellet minden ízében becsületes hazafi, s ami fődolog, neki semmi tekintetben nem vetélytársa, vagy előljárója.

– Legyen ön őszinte irántam – mondá Nyári –, és mondja meg nyíltan, van-e még reménye valamit kivihetni?

A vezér komolyan helyállt a kérdezőnek, és válaszolt:

– Abból, amit önnek mondani fogok, látni fogja, hogy őszintén beszélek. Reményem van, de az nem a magyar republika fölállítása, nem is egy európai háború, hanem egy „becsületes békekötés”. Harcolok, de nem a győzelemért többé, hanem a békességért. A nyomor az országban iszonyatos; a katonaság el van csigázva: ez így sokáig nem tarthat; mikor az oroszok a váci csata után parlamentert küldtek hozzám, mindenki azt kérdezte: tán békét ajánlanak?

– Szegeden is ez a hír járt – és mit ajánlottak?

– Semmiségeket. Határozatlan alkudozásokba akartak velem elegyedni, s evégett 48 órai fegyverszünetet engedtek; de mire én azt feleltem, hogy fegyverszünetet se nem kérek, se nem adok. Itt egyszerre azt a hírt kezdte valaki terjeszteni, hogy a tiszteknek az orosz seregbe való átállhatás volna megajánlva, rangjok megtartása mellett. E hír kútfeje előttem ismeretlen, én

siettem azt megcáfolni, mert az nem igaz, nem lehet, és nem is fogadná el derék ember.

– S miért utasította ön vissza a fegyverszünetet?

– Mert azalatt idejük lett volna seregeiket körülem összevonni, s úgy hiszem, az alkudozás is csak e célból volt megajánlva.

– S mi volna tehát az annyit emlegetett orosz szimpátia?

– Az, mit jó katona érez jó katona iránt. A huszárok és kozákok az előőrsökön egymást kulacsból itatják, a tisztek fraternizálnak, a foglyok barátságot kötnek; hanem ebből senki se következtesse azt, hogy az orosz minisztertanács a mi kedvünkért európai háborút idézzen elő.

– Önnek mindenesetre addig kellene lépéseket tenni, amíg tekintélyes hadserege van, háborút is csinálhatni.

– Azt én nem tehetem. Kormány én nem vagyok. A mostani kormánnyal pedig ezek nem akarnak beszélni; kénytelen voltam a magam részéről azt válaszolni, hogy én jelenleg még csak a kormány által kinevezett fővezér sem vagyok, csupán többség által választott hadparancsnok.

(Mint tudjuk: Szegeden az országgyűlés többsége nevezte ki Görgeit az összes magyar hadak fővezérének.)

– S miből tudja ön azt, hogy a mostani kormánnyal nem akarnak beszélni?

– Meg volt próbálva. – Mikor ezelőtt néhány nappal Szemerével beszéltem, azt mondá, hogy a forradalom ügyét csak a diktatori hatalom mentheti meg. Szükség azonban hogy két diktátor legyen: egy katonai és egy polgári. Ez utóbbi természetesen ő. Azt feleltem neki, hogy én két diktátort egyszerre nem tudok képzelni. A diktatúra eszméje kizárja az osztakozást. Polgári diktátort pedig éppen nem ismerek.

– S ha ön maga lenne az, mit fogna tenni?

– Azt nem ígérem, hogy fényes győzelmeket fogok aratni, hanem azt igen, hogy ha az összes magyar seregeket egyesíthetem, azokkal oly tekintélyes pozíciót foglalhatok el, ahol a világ két első hatalmasságának sem váland szégyenére, velem alkuba bocsátkozni.

– És ha mégsem akarnák azt tenni?

– Akkor megverekszem velük. Tud még az én katonám verekedni, kivált, ha a téli ellenséget látja majd maga előtt. Ha nem győzők is, de rendben visszavonulok, újra álláspontot foglalok, mindaddig, amíg békére nem hajolnak. Azt már csak láthatják, hogy el nem tudnak fogni.

– Ha ez a szándéka önnek, miért nem siet a déli seregekkel egyesülni?

– Ráérünk. Az orosz nem fog bennünket üldözni többé.

Ez igen nevezetes mondás; jó lesz rajta hosszan gondolkozni, egy kicsit a térképet is kézbe venni. Görgei Szalontán volt mintegy 25 ezer emberrel; Dembinski Temesvár alatt 40 ezerrel; vele szemközt Haynau nem sokkal többel. Váradon volt Paskievics Görgeitől három katonai napi járatra; hogy mi történhetett volna akkor, ha Dembinski az ellenséges Temesvár helyett Arad felé jő, s ott a három sereg találkozik, míg a negyedik (az orosz) három állomásnyira elmarad tőlük?

Azonban ez illúzióját a vezérnek hamar lerontá Nyáry:

– Ámde a déli sereg ezalatt folyvást távozik és pusztul.

– Az én intézkedéseim szerint közelednie kellene. Egyéb iránt, ha én sietek, ismét nem értünk célt. Mihelyt egy kis lélegzethez jövünk, megint elbízottak fogunk lenni. A mi uraink nincsenek még eléggé megijedve.

– Az ön megérkezte határozó lenne. Miért időzött annyit Tokajnál? Miért nem jött mindjárt Tiszafürednél keresztül?

– Azért kerültem Tokaj felé, hogy Kazinczy hadtestét vonjam magamhoz. Amint az országgyűlés fővezérnek kinevezett, rögtön intézkedtem, hogy a széjjelhányt hadseregek, amik együtt 110 ezer főre mennének még, siessenek velem csatlakozni, és még eddig egyetlen dandár sem jutott el hozzám; úgy látszik, mintha másfelől valaki az én parancsaimmal éppen ellenkezőket osztogatna. Kazinczyra két napig vártam, ő tizenötezer emberrel elmaradt, s én vesztettem két napot; Dembinski pedig 40 ezer emberrel oly irányt vett, melyből azt látom, hogy inkább tőlem siet, mint felém.

V.

Estebédnél együtt találtam Görgeit egész táborkarával. Sebesült fején keresztül fehér pontos kék selyemkendő volt kötve. Voltak, akik később ezt is árulási jelenségül számíták be neki, mert e kendő a pétervári udvar színeit viselte.

Ott ült az asztal egyik szegletén, ahol éppen hely jutott számára, környezete demokrát rangtalanságban ülte az asztalt körül.

Ott volt Piller, kit még Komáromból ismertem, mint Bakonyi segédét, most alig ismertem rá övig érő fekete szakállától; ott ült Leiningen, szép szőke, komoly ifjúdad arc. Izmos, életerős természetből még félszázados élet reménye ígérkezék.

Görgei maga mellé ültetett, s tréfálva kérdezé, hogy mitől ijedtek meg az uraságok olyan igen Aradon?

– Úgy gondolom, hogy vagy az osztrák, vagy az orosz seregek közeledésétől.

– Ha az oroszok volnának közel, régen elfogták volna őket, az orosz ravasz.

– Megbocsát ön, ha kíváncsiságom indiszkrétte tesz. Azt hallottam, hogy ön a zsolcai csata után egy pár pisztolyt kapott emlékül, melyek egyikére az volna felírva: „Görgei Artúrnak, midőn körülfogott seregeit csodás vitézséggel megmenté, emlékül, halálos ellensége, Paskievics”.

– A tárgy igaz; hanem már látszik, hogy sok poéta kezén ment keresztül. Pisztolyokat kaptam e napon, de semmi verseket hozzá; nem is Paskievics hercegtől.

S ezzel inte egyik segédének, hogy mutassa elő a hozott fegyvereket.

Három pisztoly volt, antikszerű ezüstveretes aggyal, egyik drótcső, francia mű, a másik kettő Lazzarino.

– Azért, ha a csatában találkozunk, saját pisztolyainkkal is megöljük egymást – szólta Görgei, ismét félretétele a halálos ajándékot.

– Mennyi lehet a seregek létszáma – kérdezém –, mik most közvetlen az ön vezénylete alatt

vannak?

– Nagyon megfogyott – válaszolt erre elkomorultan Görgei. – Csaták és szökések igen leapaszták.

– Szöknek is az ön táborából? – kértem elbámulva. E csudálkozásomra Leiningen közbeszólt.

– Mit gondol ön, mennyi maradozott el tőlünk, mióta Komáromot elhagytuk?

Nagyot akartam mondani: – Ezer?

– Nyolcezer.

– Hallatlan! Mi növelte ennyire e számot?

– Sanyarúság, éhség, elkényszeredés.

Egy ezredes vágott itt közbe:

– Hallgasson ön meg egy esetet. – Miskolcon innen egy krumpliföldben két közvitézt látok meglapulva, mindkettő az előttünk menő hadtesttől maradt el. Ismertem a zászlóaljukat: derék verekedők voltak. – Egyik feküdt a földön, a másik guggolt, és foghegyen rágta – a nyers burgonyát, mit akkor tépett fel a földből. Én rájuk kiálték, hogy csatlakozzanak a sereghez. Amelyik feküdt, annak nagy okai voltak parancsomra nem ügyelni, a másik vad, elkényszeredett tekintettel néze fel rám, s nyöszörögve mondá: „Hagyjon itt, ezredes úr, úgysem messze mehetnék már.” – Én nem hajtottam kértére, hanem újból ráriadtam, hogy költse fel a másikat is, és álljon a sorba! – „Költhetem már ezt – válaszolt erre keserűen a honvéd –, **egy** órája, hogy meghalt éhen, én is mindjárt mellé fekszem.” Leszálltam hozzá. A földön fekvő már hulla volt, az élőnek odaadtam megmaradt prófuntom darabját, s lovagoltam odább. – Ilyen ellenség is van ám a csatában.

– Valót beszél – mondá rá a vezér.

Néhány perc múlva egy szalontai gazda jött a vezérhez, panaszkodva, hogy a katonák elhordták a kerítését tüzelőnek.

– „Elhordták” – kérde a vezér keserű iróniával –; ez nagy disciplina volt tőlük; másutt ott gyújtották meg, ahol találták s úgy feküdtek mellé. Ne haragudjék érte, jámbor hazafi, három nap óta veri már őket az eső, s még „ebben az esztendőben” nem háltak fedél alatt.

A panasztevő elkotródott. Fogalma sincs arról békés tűzhelye mellett ülő embernek, hogy a nyomor nem tanult lojális lenni. Vacsora után egy fiatal művész, kit Görgei nagyon szeretett, s mindig magával hordott, vette elő nyirettyűjét, s hatalmas varázs hangokon húzta el az akkor legkedveltebb népdalokat: „Talpra magyar!” „Ég a kunyhó, ropog a nád” – azután még azt, melynek az a refrénje, hogy „Éljen a magyar”. Olyan szépen húzta, hogy nekem a szívem facsarodott el a gondolatnál, hogy talán egy hónap múlva már a dalokat majd nem lesz szabad énekelni; keményszívű urak megbüntetik érte még azt is, aki dallamaikat az utcán füttyörészi.

– Hiszi-e ön – szólt e méltóságom közben Görgei –, hogy ez a gyerek valaha európai hírvélművész fog lenni?

Olyan kedvem volt akkor, hogy semmit sem hittem.

Pedig ebben igaza volt Görgeinek, mert az a nyírettyűs fiú abban a piros bársony blúzban Reményi Ede volt.

Az orvos jónak látta figyelmeztetni Görgeit, hogy ideje volna sebet beköttetni.

Mintha most is látnám azt a hosszú, mély sebet. Valahányszor kísértetbe jövök, hogy a kárhoztatás kövét felemeljem az egykori fővezér feje ellen, mintha mindannyiszor e sebet látnám, e megmegnyíló, vércseppekben felelő sebet, és a vezér fájdalomtalan, csukott ajkát mellé, és mintha előttem állana az a kemény tekintetű szempár most is, és mondaná: „Látod, neked ez jobban fáj, aki nézed, mint nekem, aki érzem.”

Orvosa Orzsovenszky, egy magas, barna, fiatal férfi, nagy gonddal ápolá a sebet, mely még akkor tört csontokat is vetett ki, s azt mondta nekünk, hogy az a sebe Görgeinek még nem szűnt meg halálos lenni.

Be jól járt volna vele! (*Folytatjuk.*)

Húrok

Jókai Mór: Liszt hangversenye

Általában, korrajzi tekintetből, megjegyzem, hogy a zene nálunk nem liberális tantárgy. Petőfi annyira unmusikalisch volt, hogy a színészetet csak azért hagyta el, mert énekelnie is kellett volna: „Dejszen fűrészelhet ön azzal a hegedűvel a fülem mellett!”, mondá Szabó karmesterének, ki erővel be akarta tanítani valami népdalra – nem megy abba egy hang se bele – Bajza népszerűségének egyik alapja az volt, hogy az operát nélkülözni tudta – Gál József elbeszélése, a „Zeneember”, a zenekedvelők karikírozásával kapott országos hírre. Deák Ferencet, Ghyczy Kálmánt nem látta senki annyiszor a színházban, ahányszor üstökös csillagot az égen, s aki nem hallotta még Kerkápoly minisztert énekelni, az nem hallott semmit, olyan nincs több. Én voltam oly szerencsés. Aki nálunk zongorázni tud, az abba a hírbe keveri magát, hogy lutheránus; a puritán kálvinizmus még az orgonának is útját állta, ez emlékezetes mondattal: „Minek a templomba a duda?” S Magyarország leghíresebb nagy államférfiának egy emlékezetes költségvetés alkalmával ezen szavait jegyeztem fel: „Utolsók a komédiások.”

Tehát nálunk zenéhez érteni nem liberális dolog; én sem értek hozzá.

Pedig hát a zene a „világnyelv”. Magyar íróknak, magyar színésznek keskeny birodalma van; de a zeneművész az egész világnak szól, s midőn a művelt világ Liszt Ferencet a zenevilág királyává koszorúzza meg, az egész nemzetünkre nézve koronázási ünnepély, mely hazánk autonómiáját bizonyítja.

Egy napon egy levélkét találok asztalomon, tisztelt barátom Orczi Bódogtól, melyben tudatja

velem, hogy Dunkl úr nagyfontosságú hazai ügyben kíván velem értekezni.

Mi lehet az?

(Vasútügy. – Nemzeti bank.)

Nem az volt.

Dunkl úr vasútjai a legvékonyabb síneket használják a világon, amiket zongorahúroknak neveznek, azokon szállítja ő szét a világba (a Rózsavölgyi és Társa zenebankár konzorcium cége alatt) a hazai zeneművészet terményeit, s importálja a külföldét. Ez a tisztelt nagycégbirtokos azzal a propozícióval lépett elém, hogy minekutána Lisztnek van egy nagyszerű zenekísérete Bürger Leonorájához, azt pedig Ábrányi Kornél lefordította magyarra, nem volna-e hajlandó Jókainé azt a balladát Liszt kísérete mellett elszavalni?

Elbámultam! Jókainé éppen a konyhára adott ki. – „Hát értesz te még ehhez?” – kérdezém tőle. – „Megpróbálok” – felelt rá az asszony.

Az ígéret után következett, hogy a szavalmányt és a zenekíséretet össze kellene tanulni a két együtt előadónak. Evégett Liszt meglátogatott bennünket. Egyedül jött. Olyan igénytelen volt megjelenése, hosszú ősz hajával, egyszerű fekete öltönyében, hogy a házmesterné azzal fogadta: „Csak jöjjön, bácsi – majd én bevezetem.”

Azután bevezette hozzám – én pedig Jókainéhoz.

Hajh, bizony huszonöt éve már annak, hogy ugyanazon deszkákon találkoztak. A viszontlátás igen szívélyes volt. Liszt mentette magát, hogy még mindig nem tud magyarul. Jókainé megfeddte, hogy hát miért nem tanult meg? Liszt erre megfogadta, hogy rögtön hozzáfog, és nyelvmestert fogad. Ez ígérete egy tanú által hitelesítette bekönyveztetett.

Hanem hát mi lesz addig? Mi lesz Leonorából? Liszt nem tud magyarul, Jókainé pedig nem tud a zenéhez. Hogy fogják ezek egymásnak megmagyarázni, hol álljon meg a szavaló, hol engedje a zeneművészt egyedül játszani; hol hagyja abba a zenész, s engedje a szavalót beszélni? S aztán meg hol működjenek egyszerre, szavalva, zenélve? Hogy emelje a zenekísérethez a szavaló az indulatkitörésben a hangját, hogy tompítsa a zeneművész a kíséretes elbeszélésnél a zongora húrjait?

(Valaki azt ne higgye, hogy azért, mert zongora van házamnál, én magam tudok zongorázni: a kisleányom tanul rajta.)

Máig sem értem én, hogyan volt? De kétszer fél órai próba után, hol Liszt magyarázta Jókainénak: „Most itt jön az asszonyok örömszaja! itt a menyasszony kétségbeesik – itt dobog a halálparipa – itt a rémek táncolnak, itt ropogva süllyed el a halott lovag; itt a szellemek danája!”, majd meg Jókainé magyarázta meg Lisztnek: ez a mondás magyarul mit jelent? hogy a második próba után azt mondtam nekik: „No lám, két lecke alatt Liszt megtanult magyarul, s Jókainé megtanult zongorázni!” Semmi sem könnyebb ennél.

Következett a hangverseny. Ha bekötött szemmel vittek volna a hangverseny termébe, s ott vették volna le a szememről a köteléket, s azt kérdezték volna, hol vagyok? azt mondtam volna: „Bécsben.” A nagy terem a Hungáriában tömve volt rám nézve idegen alakokkal, fényes hölgykoszorú, urak, bálnak öltözve, főtisztek és nagyszámú főurak (azok miatt még hihettem volna, hogy Bécsben vagyok). – Úgy, hogy mikor gróf Festetics Leó és báró Augusz Antal régi jó

ismerőseimet a múlt időkből a sokaságból kiválni láttam, örült a szívem igazán. A zenekedvelők egylete egy más régió lakossága, akik közé én, mint Klimius Miklós estem „fel” valahonnan.

A hangverseny művészi részéről nagyon keveset is írok le; csak annyit, amennyit értek belőle: a hatást. A többi közreműködő urak és úrhölgyek, Mihalovics, Dunkl, Jael és neje művészi előadásaik nézetem szerint a legtökéletesebbet nyújtották e nemben. Dunklné asszonyosság igen szép érzéssel és csinos dalokat énekelt. Hanem azt azután, ahogy Liszt bánik a zongorával, azt szavakkal leírni nem lehet. Mikor ő arra a sokfogú szörnyetegre ráteszi a kezét, az megszűnik zongora lenni; valami élő csoda lesz belőle, mely haragjában fenyeget, mint az apokalipszis réme ledörg reánk; azután meghunyászodik a rém, s elkezd beszélni lágyan a szív mély titkairól, miknek számára szó nincsen; megfogja a holdsugarakat s a csillagsugarakat, s azoknál fogva közelebb húzza hozzánk az egész mennyboltot; azt hiszem, most mindjárt felrepül (hisz azért Flügelpiano), hanem aztán mikor rágyújt megint a harci indulóra, s elkezd magyarázni Széchenyi Imre riadóját: akkor meg azt hisszük, hogy a kerekes gép most mindjárt nekigördül, s odakartácsol a... majd kifecsegttem, hogy hová?

Liszt zenéje nemcsak gyújt – de melegen hagy...

Most azután csak a közönségről akarok még szólni.

Ez az idegennek nézett közönség, melyben tíz ismerős arcot nem láttam, minő lelkesedéssel fogadta a mi magyar költészetünket és művészetünket. – Annak a magyar művészetnek és költészetnek a kedvéért hogy átalakította az egész arculatát magyarrá. A hangverseny után a terem újra tömött lett a lakomára ottmaradtakkal, s az álmodások magyar szóval, magyar szívből hangzottak. Becsületes német hazafiak elővették magyar szavaikat, azokban tolmácsolák érzelmeiket, az egész zenekedvelők ünnepélye oly magyar jellemet öltött, hogy én most már igazán nem hiszem, hogy – Pesten vagyok. Az Isten tartsa meg őket!

Kapcsolat

Impresszum

Felelős kiadó: Ballai László, 1022 Budapest, Filler u. 78-82.

Felelős szerkesztő: Ballai László

Technológia és design: Vasáros András

ISSN 2063-4285

Elérhetőség

Szerkesztőség: szerkesztoseg@marcius15.hu

Webmester: webmaster@marcius15.hu

www.marciustizenotodike.hu - © 2010-2025 Marczius Tizenötödike. Minden jog fenntartva!